

TERUGBLIK OP 50 JAAR AMPT EPE (1)

Evert de Jonge

Toen in oktober 1961 een tiental mensen bijeenkwam om een oudheidkundige vereniging op te richten, zal niemand van de initiatiefnemers stil hebben gestaan bij een jubileum. Zij hadden toen concrete doelen voor ogen, namelijk historie van de eigen regio, aandacht voor monumenten en het organiseren van bijeenkomsten. Ook het uitbrengen van een blad had prioriteit. De initiatiefnemers vonden de tijd rijp om via een vereniging aandacht te vragen voor de lokale geschiedenis. Dat was een concrete doelstelling.

Uit het initiatief voor het oprichten van Ampt Epe ontstonden weer nieuwe initiatieven, zoals de oprichting van de Stichting Behoud van Kunstzinnige Objecten in de gemeente Epe en museum Hagedoorns Plaatse. De vereniging heeft op deze wijze, naast haar eigen doelstellingen, een cultuurhistorische meerwaarde gecreëerd. Samen met deze instellingen en andere verenigingen en stichtingen vormen we al weer enkele jaren het Erfgoedplatform in de gemeente Epe.

Nu, 50 jaar later, is de doelstelling van de vereniging niet echt veranderd. Nog steeds geeft Ampt Epe een geschiedenisblad uit en worden er excursies en lezingen verzorgd. Het initiatief van 1961 was dan ook succesvol. Daarom hulde aan de initiatiefnemers: G.S. van Lohuizen (†) en G. ter Braak, en de leden van het eerste uur, waarvan er thans nog één lid is van de vereniging, namelijk P. Stork. Zij allen waren bovendien jarenlang bestuurslid.

Natuurlijk zijn er nog meer die hulde verdienen, zoals redacteurs van het blad, waarvan ik mejuffrouw P.E. Berkhout (†), de heer R. Paasman (†) en later mevrouw Th. te Riele-ter Laak (tevens bestuurslid) wil noemen. Wie ook verdienen in het zonnetje te worden gezet, zijn de bestuursleden van de jaren tachtig/negentig: J. Kreffer, W. van Putten en M. Endendijk, die evenals mevrouw Te Riele terecht erelid werden van de vereniging. In dit rijtje hoort ook wijlen W. Terwel, die veel heeft bijgedragen aan de geschiedenis van onze gemeente.

De nieuwe eeuw ingaande zouden nieuwe bestuurs- en redactieleden, die thans bijna allen nog in functie zijn, de vereniging helpen vernieuwen. Een bedankje is op zijn plaats. Bij een van hen die ons helaas ontviel, wil ik stilstaan: C. Schut. Hij overleed in september 2006.

De vereniging bloeit nu als nooit tevoren. Met meer dan 700 leden zijn we wellicht de grootste vereniging in de gemeente die bovendien in alle dorpen leden heeft. Ook dat is een meerwaarde.

Het initiatief van 1961 heeft vijftig jaar standgehouden, ik denk dat we ook de honderd jaar wel halen! Ik sluit met een felicitatie aan u allen en hoop velen van u te zien op ons Jubileumsymposium.

Namens het bestuur,

Evert de Jonge, waarnemend voorzitter Ampt Epe

UIT DE VERENIGING

Krijgt de Kopermolen oude luister terug?

In juli bracht *Veluweland* dit bericht in zijn krant. De Bekenstichting komt in het najaar met plannen voor de renovatie van de Kopermolen in Zuuk. De bedoeling is de molen in oude luister te herstellen en het geheel te verbinden met wandel- en fietspaden. Ook zou er een verbinding moeten komen met andere cultuurhistorische gegevens, zoals Hagedoorns Plaatse. Ook plannen om in de gemeente Epe een hopeest te bouwen zouden hierin betrokken kunnen worden, naar de mening van Evert de Jonge.

Aftreden voorzitter

In de ledenjaarvergadering is Evert de Jonge afgetreden. Hij is bijna twaalf jaar bestuurslid geweest (waarvan 8½ jaar als voorzitter). Medebestuurslid Hans Stakenburg bedankte hem en bood hem namens de vereniging een boek aan. Voorlopig blijft hij tot na het 50-jarig jubileum aan als waarnemend voorzitter. In de bestuursvergadering van november 2011 zal hij er definitief mee stoppen.

Denkt u eraan u op te geven voor het jubileumsymposium (met vertoning van de verfilmde canon)? Het kan nog tot 1 oktober 2011: symposium@ampt-epe.nl. Daarna is dat niet meer mogelijk. Het bestuur geeft namelijk vanaf 1 oktober 2011 niet-leden van *Ampt Epe* de mogelijkheid in te schrijven.

Binnenkort verschijnt: *Bier brouwen op de Veluwe: een reis door het heden en verleden van bier, hop en brouwerijen* door Evert de Jonge. Verschijning: hardcover, 23x23 cm, circa 164 pagina's (uitvoering onder voorbehoud), prijs € 24,95, uitgever: BDU. Eventueel te bestellen bij De Bierboom (info@bierboom.nl) of de boekhandel. ISBN: 9789087881528.

Iets te melden voor deze rubriek? Mail naar: voorzitter@ampt-epe.nl

BOEKWEIT *)

L. van den Bremen

Boekweit is eeuwenlang een belangrijk gewas geweest op de schrale zandgronden, zoals op de Veluwe. Sedert het einde van de 19e/begin 20e eeuw is de teelt van boekweit sterk teruggelopen en momenteel wordt dit gewas in deze streken niet meer verbouwd. Een van de laatste plaatsen waar boekweit werd verbouwd, was het Oude Soerel; dat was omstreeks 50 jaar geleden. Vandaar dat de heer R. Reezigt Sr. (81), geboren op het Oude Soerel, een welkome informant voor mij was bij het verzamelen van gegevens voor dit stukje.

Hoewel men aanneemt dat boekweit afkomstig is uit Centraal-Azië, is uit archeologische vondsten gebleken dat ver voor het begin van onze jaartelling op de Veluwe al boekweit werd verbouwd. In schriftelijke stukken komt boekweit het eerst voor omstreeks 1400, als het wordt genoemd in een pachtcontract in Brabant. Dat het omstreeks de 17e eeuw algemeen bekend was, blijkt hieruit dat in tal van beschrijvingen en gedichten over het boerenleven in die tijd boekweit wordt genoemd. Zelfs Joost van den Vondel schrijft in zijn 'Rei van Eubaërs' uit *Palamedes*:

*Hier zwoegt en ploegt men op den akker
En ginder hoopt men op 't gewas
Daar zaait men boekweit,
Ginder vlas.*

Uit vorenstaande regels zou men trouwens ook de conclusie kunnen trekken dat boekweit toen niet alleen op de schrale zandgrond werd verbouwd, als het samen met vlas wordt genoemd.

Het is mogelijk dat boekweit zijn naam dankt aan de vorm van zijn zaad, dat namelijk dezelfde vorm heeft als een beukenoot (boek = beuk; weit = tarwe). Boekweit was een gewas dat kon worden verbouwd op land dat geen directe bemesting nodig had. Daarom was het op zandgronden zeer gewild, omdat in de tijd dat er nog geen kunstmest was, juist de bemesting de grootste problemen gaf. De grootte van de veestapel stond nauw in verband met de oppervlakte aan bouwland, waarbij ook nog een bepaalde oppervlakte aan woest land kwam om de strooiselvoorziening (en dus de mest) in de potstal te kunnen waarborgen. Toen de kunstmest op de markt kwam, ging de teelt van boekweit dan ook sterk achteruit. Men kon toen, naast de rogge, veel voordeliger haver e.d. verbouwen. Boekweit was namelijk een zeer wisselvallig gewas. Een voordeel was dat, mits

het goed groeide, onkruid en met name kweek verstikte. Maar daarnaast was het een uiterst gevoelig gewas voor nachtvorst. Vandaar dat het eerst in de tweede helft van mei gezaaid kon worden. Bovendien was ook het oogsten moeilijk, omdat het zaad erg loszat.

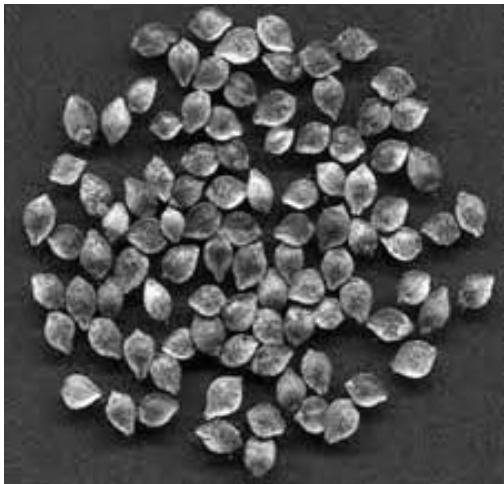
De oogstopbrengsten waren sterk wisselend. 'Boekweitzaad en vrouwlupproat, eens in de zeuven jaar goed' was een gezegde in de Achterhoek. Hieruit bleek overigens meer kennis van de boekweit dan vertrouwen in de betrouwbaarheid van de vrouw. Een ander Achterhoeks gezegde spreekt van: 'Vrouwluproad en boekweitzaad is niks of overdaad'!

Naast de zandboekweit kende men in de veenstreken ook de veenboekweit. Daartoe werd een stuk veen afgebrand en in de as werd boekweit gezaaid. Na de oogst liet men het land weer liggen, een soort rooibouw dus. Ook deze teelt verdween aan het eind van de negentiende eeuw, mede door de verdergaande ontginning van de venen. Ik heb niet kunnen ontdekken of in deze streken de veencultuur van boekweit ook heeft plaatsgevonden. Maar dit zal, door de afwezigheid van uitgestrekte venen, nooit veel geweest kunnen zijn.

Aardig is nog te vermelden dat er in de tijd van het afbranden van het veen voor de boekweit, ongeveer een week voor de zaai, uit de dorpen in de omgeving veel klachten kwamen over de verstikkende rook. Ook toen dus al klachten over milieuvervuiling!

Maar nu weer naar onze zandboekweit. Het land moest diep worden geploegd en dan werd in de tweede helft van mei gezaaid. Het was het laatste graan dat werd gezaaid. Soms werd het nog wel gezaaid op een akker waar de winterrogge was mislukt. Er was betrekkelijk weinig zaaizaad nodig: $\frac{1}{2}$ tot $\frac{3}{4}$ hl per hectare. Zoals gezegd was boekweit uiterst gevoelig voor nachtvorst. Om bevriezen te voorkomen werden er wel vuren op de boekweitakker aangelegd, als het in de vroege morgen naar nachtvorst leek. Men legde dan als het ware een rookgordijn over de jonge, gevoelige plantjes.

Boekweit groeide erg snel, achter in juni stond het al in bloei. Het was dan plusminus 60 cm hoog en aan de uiteinden van het sterk vertakte gewas kwamen de

Originele en geroosterde boekweitzaaden

wit-rose bloempjes die een zoetige geur verspreidden. Het was een prachtig gezicht, zo'n bloeiende akker boekweit tegen een donker dennenbos, zoals ik op het Soerel nog wel heb gezien. Het was ook een geliefd gewas bij de imkers die er na de bloei van de vruchtbomen hun bijen heenbrachten.

Eind augustus/begin september was het zaad rijp. De stengel was dan bijna zwart, evenals de zaadjes, driekantig in de vorm van een beukennoot. De oogst van de boekweit was, zoals gezegd, geen eenvoudige zaak. Het zaad zat erg los aan de stengels en het maaïen moest met de nodige voorzichtigheid gebeuren. Het kon niet bij volle zon en daarom maaide men boekweit vaak 's morgens vroeg als het nog vochtig was, of 's avonds in de maneschijn. Een bijkomstigheid was nog dat de maan omstreeks die tijd (augustus/september) weinig 'ontzit', d.w.z. komt elke avond niet veel later op en dit kwam de boekweitmaaiers dan goed van pas. In Groningen sprak men zelfs van 'boukwaitmaan' omstreeks die tijd van het jaar. De boekweit werd in deze streken gemaaid met de zicht¹), de bossen werden niet direct opgebonden. Men liet ze eerst een paar dagen op het land liggen; als het nodig was, werden ze in die tijd nog een keer gedraaid. Dan werden ze gebonden met één band van roggestro. Ze werden twee aan twee tegen elkaar aangezet aan een lange rij. Om zaadverlies te voorkomen, werd meestal bij het inhalen een kleed op de wagen gelegd.

De opbrengsten liepen sterk uiteen, wel van 20 tot 60 hl per hectare. Boekweit werd, net als rogge, met een stok gedorst aan een legger. Om beschadiging van het zaad te voorkomen werden in plaats van klompen wel dikke sokken gedragen bij het dorsen. (Ik hoorde ook nog het verhaal dat stropers 's winters deze 'boekweit-sokken' aantrokken om zo stil mogelijk door de bevroren sneeuw te kunnen lopen.)

Boekweit (met dank aan Martin Stevens, ook voor de foto op blz. 6)

Het stro was van weinig waarde en werd gebruikt als stalstrooisel. Boekweiddoppen werden wel gebruikt als bedvulling. Na het dorsen werd het zaad van onkruidzaad en stof gezuiverd. De boekweit werd dan ook wel 'getreden', dat wil zeggen dat het zaad in een vat met harde bodem werd gestort en dan met de voeten getreden, zodat de korrels glad en van stof gezuiverd werden. In streken waar men veel boekweit verbouwde, werd dit treden wel door een paard gedaan. Het zaad werd dan op de deel gestort. Boekweitzaad werd wel op de korenmolen gemalen, maar het werd ook bewerkt op de grutterijen.

De oude boerenhuishouding was zo veel mogelijk 'self-supporting' en ook de boekweit werd meest voor eigen gebruik aangewend. Boekweitmeel werd het meest gebruikt voor pannenkoeken en pap. Het was gebruikelijk

dat er 's avonds, voor men naar bed ging, pap werd gegeten. In Drenthe was bij de boeren 's maandags het menu pannenkoeken, omdat men zondagsavonds geen aardappelen schilde. Tiesing noemt boekweit ook als krachtvoer voor paarden en als aanvullend voer voor de slachtvarkens.

Boekweit wordt nu verbouwd in de Oost-Europese landen. In Nederland komt het vrijwel niet meer voor. Alleen in het Openluchtmuseum te Arnhem staat nog een perkje in de zogenaamde kruidentuin. Toen ik dat zag, kwam bij mij de gedachte op om iets over dit mooie, vergeten gewas te schrijven.

Geraadpleegde literatuur

De geschriften van Harm Tiesing over den landbouw en het volksleven van oostelijk Drenthe, Dr. C.H. Edelman, 1943, Assen.

Geschiedenis van den Nederlandschen Landbouw, Dr. Z.W. Sneller, 1943, Groningen.

De agrarische geschiedenis van West-Europa, B.H. Slicher van Bath, Kampen.

Bijdragen tot de geschiedenis van de Veluwe en andere onderwerpen. Mevrouw J.J. Hacke-Oudemans, 1969, Nijkerk.

Oud-Achterhoesch Boerenleven, H.W. Heuvel, 1927, Deventer.

Nieuw Groninger woordenboek, K. ter Laan, 1974, Groningen.

De Lof van den Boer, P.J. Meertens, 1942, Amsterdam.

NOTEN

*) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nr. 39, april 1976.

1) Zicht = lijkt op een zeis, maar is kleiner.

TERUGBLIK OP 50 JAAR AMPT EPE (2)

Aart Schurink

Epe

De geschiedenis van Epe

Onderzoek het nieuwe, maar bewaar het oude, zo luidt een waardevol advies. Het is goed dat er altijd weer mensen zijn, die hun woonplaats zoveel liefde toedragen, dat zij zich in haar historie verdiepen en zich ontfemen over veel belangrijks, dat anders in de smeltkroes van de tijd verloren zou gaan.

Intussen kan het werk van deze verzamelaars gemakkelijker en doeltreffender worden door onderling overleg en een zekere vorm van coördinatie. Twee hunner doen daarvan in de advertentie van dit nummer een beroep voor een bespreking op a.s. dinsdagavond in „Vijvervreugd“. Het lijkt ons nuttig daarop de aandacht van de geïnteresseerden te vestigen.

Oud-Epe

Zij die zich op de een of andere manier bezighouden met de geschiedenis van Epe, worden uitgenodigd

DONDERDAG 22 JUNI

om 8 uur in

VIJVERVREUGD

te komen.

Doel: oprichten van een groep of vereniging.

G. ter Braak

G. S. van Lohuizen

De geschiedenis van de historische vereniging Ampt Epe begint met de publicatie in het *Veluws Nieuws* van 13 en 20 juni 1961 van bovenstaande artikelen. Op 13 oktober 1961 werd definitief tot oprichting besloten, werden statuten opgesteld en werd het bestuur, bestaande uit G.S. van Lohuizen, G. ter Braak en T. Schuurman, gekozen.

Doelstelling: *‘Het behoud van al hetgeen uit historisch oogpunt van belang kan worden geacht alsmede de handhaving en herleving van overgeleverd cultuurbezit, een en ander voor zover het betrekking heeft op de gemeente Epe, dus niet alleen het dorp, en haar naaste omgeving.’*

De vereniging heeft mede tot doel de bevordering van natuur- en landschapsschoon en het opwekken en versterken van de belangstelling voor de schoonheid en geschiedenis van de gemeente Epe.

Een maand later werd de naam vastgesteld: Historische vereniging Ampt Epe.

In februari 1963 is het eerste nummer verschenen, toen nog onder de naam Oudheidkundige vereniging gemeente Epe. Redacteurs in de vroege jaren waren B. Paasman, G.S. van Lohuizen, mejuffrouw P.E. Berkhout (gedurende 10 jaar) en R. Paasman (gedurende 13 jaar) en later ook nog W. van 't Einde en de dames Th. te Riele-ter Laak en L. van den Bremen-Jonker.

Op dit moment is de redactie in goede handen bij D. Hamer, H. Tijman-Logtenberg en F. Schumacher.

In het begin werd het blad gestencild, maar al wel voorzien van een kافت met het wapen van Ampt Epe. Veel werk is toen verzet door mejuffrouw P.E. Berkhout en de heer H. Voogd.

Vanaf nummer 13 (januari 1968) werd het een 'Mededelingenblad afkomstig van de historische vereniging in de gemeente Epe'. Later werd de naam: 'Historische vereniging voor Emst-Epe-Oene-Vaassen'. De toevoeging 'Mededelingenblad' is vanaf nummer 138 weggelaten, omdat men vond dat het blad veel meer bevatte dan alleen mededelingen.

Ampt Epe

Vanaf nummer 37 werd overgeschakeld op 'offsetdruk', waarmee het mogelijk werd ook foto's, tekeningen en kaarten af te drukken. Vanaf nummer 170 verschijnt het 'Mededelingenblad' in

een groter formaat met een andere voorpagina, mooiere foto's en een beter leesbaar lettertype.

Het register (een reuzenwerk van 195 pagina's) met allerlei interessante onderwerpen staat op de website van Ampt Epe en verwijst naar het nummer en de pagina. Belangrijke themanummers zijn geschreven over onder andere de herdenking van 50 jaar bevrijding, met een uitgebreid verslag van gebeurtenissen en persoonlijke belevenissen. Ook was de viering van 'Vaassen 1100' een dubbel nummer waard. In totaal zijn alle artikelen bij elkaar goed voor ongeveer 5500 bladzijden leesplezier en een podium voor geschiedschrijvers.

Alle nummers zijn overigens tegen een geringe vergoeding verkrijgbaar. N.B.: Wanneer u nog geen lid bent, kunt u vanzelfsprekend ook lid worden. Voor € 15 per jaar krijgt u jaarlijks vijf nummers van het blad *Ampt Epe*, gratis toegang tot o.a. lezingen, excursies, filmavonden en een schat aan historische gegevens. Iedereen die een bijdrage wil leveren, kan zich melden bij de redactie (redactie@ampt-epe.nl) of het bestuur van Ampt Epe.

De vereniging heeft in de vijftig jaar van haar bestaan slechts vier voorzitters gekend, namelijk: G.S. van Lohuizen, W. Terwel, J.C. Kreffer en E. de Jonge. Op dit moment is de vereniging naarstig op zoek naar een nieuwe voorzitter.

De eerste handeling van het bestuur onder voorzitterschap van W. Terwel was het benoemen van de dan aftredend voorzitter G.S. van Lohuizen tot erevoorzitter. Helaas is de heer Terwel nog tijdens zijn voorzitterschap van Ampt Epe en veel te vroeg in september 1999 overleden. J.C. Kreffer was zijn opvolger en werd weer opgevolgd in 2002 door E. de Jonge onder wiens voorzitterschap veel verbeteringen zijn aangebracht.

Waren er in 1961 18 leden, thans zijn er meer dan 700 mensen lid van Ampt Epe. Hiervan wonen er ongeveer 150 buiten de gemeente Epe. Vijf leden wonen zelfs in het buitenland (Canada, Zwitserland, Engeland en twee in Duitsland).

Tot ereleden zijn benoemd: mej. P.E. Berkhout, mevr. Th.te Riele-ter Laak, de heren M.L. Endendijk, H. Voogd, J.C. Kreffer, W. van Putten, R. Paasman en F. Zandstra, allen op grond van hun inzet (soms 25 jaar) voor de vereniging. Naast ereleden zijn nog heel veel leden te noemen die zich eveneens verdienstelijk heb-

ben gemaakt voor Ampt Epe, maar die lijst is zo groot dat ik hiermee volsta.

Ampt Epe een zeer actieve historische vereniging

In 1965 ontstond op initiatief van leden van Ampt Epe de Stichting tot Behoud van Historische of Kunstzinnige Objecten in de gemeente Epe. De Stichting Behoud ging meteen voortvarend te werk door de aankoop van de boerderij Hagedoorns Plaatse (bouwjaar 1715) en de overname van 't Hemeltje en Hans en Grietje van de gemeente, omdat die anders gesloopt zouden worden. Later werd de vereniging Hagedoorns Plaatse en de Stichting Veluws Streekmuseum opgericht. Met de hulp van voorzitter G.S. van Lohuizen en C. van Baarle ging de gemeente Epe monumenten inventariseren.

In 1976 werd het feit herdacht dat Epe en Oene 800 jaar bestonden. Een feit, ontdekt door Ampt Epe, dat mede aandacht kreeg door de samenstelling van een boek door de leden G.S. van Lohuizen, W. Terwel en F. Zandstra. Later werd dit boek nog gevolgd door *Honderd jaar Epe*, samen met R. Paasman. De *Conceptbeschrijving des Ampts Epe* uit 1770 werd heruitgegeven.

Een belangrijk feit is ook de oprichting van het Erfgoedplatform in de gemeente Epe in 2003 op initiatief van de voorzitter van Ampt Epe en de conservatrice van museum Hagedoorns Plaatse. Het initiatief werd al snel ondersteund door allerlei verenigingen, gilden en stichtingen uit de gemeente Epe die iets met cultuurhistorie hebben zoals Broken Wings, Daams Molen, Vereniging tot bevordering der bijenteelt in Nederland, Groei&Bloei Epe-Heerde, Stichting Oud-Vaassen, Stichting behoud korenmolen Werklust Oene, Stichting Vaassen Reünie, Dialectkring gemeente Epe, Stichting tot behoud van de Veluwse sprengen en beken, Sint Maartensgilde, Veluws Streekmuseum Hagedoorns Plaatse, de Veluwse Midwinterhoornblazers en natuurlijk de historische vereniging Ampt Epe. Daarmee werd de lang gekoesterde wens tot bundeling van aandachtgebieden op cultuurhistorisch gebied gerealiseerd.

Op aandringen van politieke partijen en het Erfgoedplatform stelde de gemeenteraad in 2008 geld beschikbaar voor een startnotitie Cultuurhistorisch Beleidskader. Een notitie die gebruikt werd om uiteindelijk het Beleidskader Cultuurhistorie vast te stellen, inclusief cultuurhistorische inventarisatie en waardering. Deze is inmiddels vastgesteld en daarmee krijgt de samenhang tussen archeologie, monumentenzorg en historische geografie vorm en wordt een integrale cultuurhistorische beleidslijn mogelijk. In een gemeente met ruim

120 grafheuvels, *celtic fields* en veel rijks- en gemeentelijke monumenten is dit natuurlijk van groot belang, wordt het erfgoed zichtbaarder en beleefbaarder.

Natuurlijk is *De Eper Canon* het waard om te vermelden, in 2007 uitgegeven door de Rotary Club, maar voor het grootste deel gevuld door (bestuurs)leden van Ampt Epe. Een boek over wat iedere inwoner van de gemeente Epe moet weten over de geschiedenis van de vier dorpen. Het boek wordt overigens in het najaar van 2011 opnieuw uitgegeven.

Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum is *De Eper Canon* verfilmd. Een uniek project, op dit moment in Nederland nog niet eerder vertoond. Samen met bureau Metz uit Welsum trokken de bestuursleden Aline van Dam, Henk Kloeze-man en Steven Leijsen vanaf 21 juli 2010 dagen door de gemeente om allerlei locaties op het witte doek vast te leggen. Honderden uren hebben ze hieraan besteed, mede geholpen door onder andere de Stichting Oud-Epe in beeld en vele particulieren. Of het is gelukt, kunt u als lid zelf beoordelen, want de dvd wordt vertoond op het symposium ter gelegenheid van het jubileum op 15 oktober 2011.

De mens achter de vereniging

Maar geschiedenis is natuurlijk niet alleen een opsomming van feiten, maar wordt door mensen en omstandigheden gevormd. Op pad dus om de menselijke kant van de geschiedenis van Ampt Epe te achterhalen. Daarom ging ik op bezoek bij Peter Stork, lid van het eerste uur. Al meteen blijkt dat ik niet bij de eerste de beste op bezoek ben. Als cultuurtechnicus was hij eind jaren 50 werkzaam bij de Development Board van Irak. Door bezoeken aan onder meer Ur, Babylon en Džarmo in Kurdistan waar de allereerste akkerbouw werd bedreven, werd zijn belangstelling voor cultuurhistorie gewekt. Op een missie van de EEG naar Ouagadougou in Burkina Faso nam hij luchtfoto's mee en vervaardigde daar de eerste Eper kaart met grafheuvels en oude karrensporen. Terug in Nederland had hij regelmatig contact met G.S. van Lohuizen en F. Zandstra. In 1968 werd hij penningmeester van Ampt Epe. Sinds 1967 was hij als planoloog in dienst van de Provincie Gelderland en medeopsteller van de Gelderse streekplannen en onder meer hoofd van het projectbureau Nationale landschappen. Na zijn pensionering was hij auteur van het rapport 'Historisch grondgebruik in de gemeente Epe' (2002) en medeauteur van het boek *Veluwe sprengen en beken: een uniek landschap* (2007). Vele afleveringen van ons 'mededelingenblad' heeft hij gevuld.

Hij heeft echter nog veel meer plannen. De uitwerking van de kadastrale kaart van Epe 1832 is volgens hem waard een volgend project te worden want het is van groot belang ter ondersteuning van het cultuurhistorisch beleid. De kaart moet uiteindelijk een schat aan gegevens bevatten over verschillende (cultuur)historische onderwerpen, die per onderwerp allemaal als een laag in een digitale kaart zijn aangegeven. Zo kan men nagaan dat de gemeente Epe vroeger een zeventigtal schaapskooien heeft gehad wanneer de laag van dat onderwerp zou worden geopend.

Inmiddels is in overleg met de gemeente Epe en de regioarcheologe een werkproces gestart om hier inhoud aan te geven. Dit opdat zowel een digitale versie als een gedrukte 'historische atlas' van de gemeente gemaakt zal worden en voor het

publiek beschikbaar kan komen. Een bron om gefundeerde beslissingen te nemen over beschermen of herstellen in oude staat van cultuurhistorische elementen. Veel kennis zit, volgens hem, naast het bestuur ook bij de leden van Ampt Epe. Daar zou best eens wat meer gebruik van gemaakt kunnen worden. Dus mochten er leden zijn die hieraan een bijdrage willen leveren, zij kunnen zich melden.

Het verhaal bewijst nog maar eens dat de vereniging ondanks haar leeftijd nog altijd springlevend is en nog veel plannen heeft.

Rest mij nog dank te zeggen aan alle schrijvers van artikelen en het bestuur, leden en genodigden een geslaagd jubileumsymposium toe te wensen.

PAULIENCHEN *)

W. Terwel

In de zomer van 1907 worden door koningin Wilhelmina en prins Hendrik bijna dagelijks rijtoeren gemaakt in de richting van Vaassen om van het natuurschoon te genieten en hun nieuwe bezittingen te bekijken. Op dinsdag 15 juni trekt ook een heidebrand in Wiesel hun aandacht. Naderhand blijkt dat vermoedelijk in de Hertenkamp het dashondje, Paulienchen genaamd, is zoekgeraakt. Dadelijk moeten de hofbeambten op pad om in alle richtingen naar de vluchteling te zoeken, maar alle moeite is vergeefs.

Op donderdagavond is Paulienchen nog steeds niet boven water, en het is op die avond al 11 uur als er bij boswachter J. Brummelkamp te Niersen aan de deur wordt geklopt. Tot Brummelkamps verbazing staat prins Hendrik op de stoep en vraagt om onderdak voor de nacht. Blijkbaar durft hij zijn echtgenote niet onder ogen te komen zonder de weggelopen hond. Brummelkamp meent niet in staat te zijn de hoge gast naar behoren te herbergen, maar de prins verklaart met een paar stoelen al tevreden te zijn. De boswachter geeft zijn verzet dan ook op en zo bivakkeert de prins die nacht in Niersen.

De volgende morgen wordt hij al vroeg door het hanengekraai gewekt. De boterhammen van Brummelkamp laat de prins zich goed smaken en met hernieuwde energie gaat prins Hendrik weer op pad om zijn speurtocht naar de vluchteling voort te zetten. Tot zijn grote verbazing heeft hij al spoedig succes en in de loop van de vrijdagmorgen arriveren Paulienchen en prins weer op paleis Het Loo.

Bron: *Eper Courant*, 26 juni 1907

NOOT

*) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nr. 88, september 1989

EEN KONINKLIJK BEZOEK AAN EPE

F. Zandstra

Ver voor 1880 waren enige burgemeesters bezig om een plan verwezenlijkt te krijgen, namelijk het aanleggen van een lokaalspoor van 't Loo naar Hattem. In het begin van 1880 waren de plannen van voorbereiding zover gevorderd dat over de uitvoering ervan kon worden gedacht.

2 juli 1881 was het dan zover dat in Epe en Vaassen de vlaggen werden uitgestoken vanwege het feit dat het aandelenkapitaal van fl. 1.000.000,- ver overtekend was op basis waarvan de onderneming van start kon gaan, wat in september 1881 dan ook gebeurde.

Opening lokaalspoor

2 september 1887 was het voor Epe een ware feestdag: de opening van het lokaalspoor zou plaatsvinden. Het dorp had een feestelijk aanzien gekregen. Vanaf het gemeentehuis naar het station waren erepoorten opgericht en de weg was versierd met groen, lampions en ballons om de weg 's avonds te verlichten.

In de middag kwam de trein aan op het perron; de notabelen met enkele burgers hadden zich al opgesteld; verderop stond de Eper Harmonie. Burgemeester, Mr. Weerts, zei onder andere dat Epe nu niet meer zo geïsoleerd was, maar verbonden met het grote Europese spoorwegnet. Met vooruitziende blik sprak hij nog dat er misschien over 25 jaar een ander middel van vervoer door de heren ingenieurs uitgedacht zou worden, misschien hoog in de lucht. Door de harde wind werd veel van de aangebrachte versiering vernield; 's avonds werd een vuurwerk ontstoken.

Zilveren jubileum lokaalspoor

2 september 1912, 25 jaar later, was er vanwege dit jubileum weer feest in Epe. Een ongewone drukte op de anders zo stille wegen in Epe. Er was twee dagen feest gepland voor dit zilveren jubileum. En evenals bij de opening van de spoorlijn was het weer niet bepaald mooi te noemen: regen en harde windvlagen. Er zou een historische optocht zijn, waarin de vervoermiddelen van vroeger en nu moesten worden uitgebeeld. Het gaf de ontwikkeling van het verkeerswezen weer en het bleek dat het menselijk vernuft eropuit is om steeds maar sneller te gaan op de grond zowel als in de lucht. Er was tevens een vaktentoonstelling in een grote tent op het feestterrein ingericht.

Maar nu eerst de optocht: de meeste deelnemers liepen in historische klederdachten. Er was een koets uit de napoleontische tijd. Ook Karrenbeld kwam in vol ornaat aan. Hij stapte als voorheen op de postwagen, als was hij nooit weggeweest. De diligence van de firma Overbosch en Co., uit de vorige eeuw, die de dagelijkse dienst van Arnhem naar Zwolle had onderhouden, was er. Ruiters uit verschillende tijdperken reden af en aan. Een huifkar uit de 14e eeuw reed voor een draagkoets, waarin een dame zat, gedragen door vier lijfknechten, waarachter een Noord-Hollandse sjees die veel bekijks had. Verder een arrenslee uit de 18e eeuw en een staatsiekoets, een trekschuit 'Willem I'; verder een locomotief, keurig nagemaakt, zo zelfs dat de pijp rookte; een brandspuit met brandweermannen;

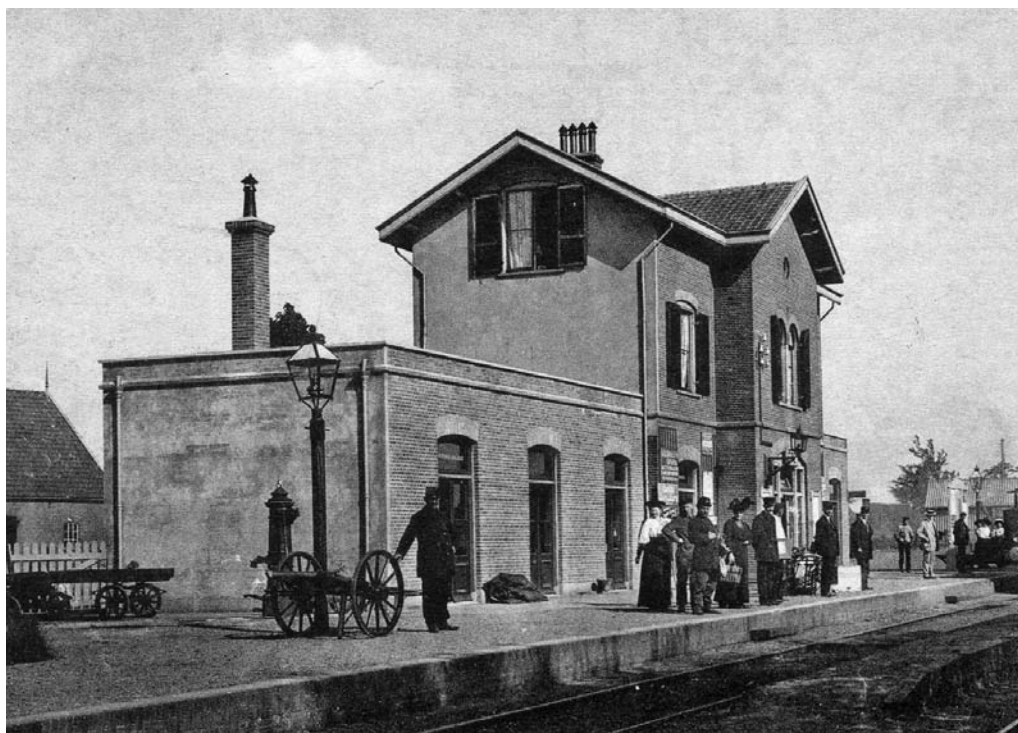
fietsen uit de oude tijd en een vliegtuig uit de 20e eeuw, type Blériot. Voorop ging uiteraard de Eper Harmonie, terwijl verder 'Ons Genoegen' uit Terwolde een kranig stuk muziek blies. Het was een mooie optocht en ieder sprak er z'n lof over uit.

Opening tentoonstelling

Burgemeester Sweerts de Landas opende 's middags de vaktentoonstelling met een daverende rede: deze feestviering was niet bedoeld om een pretje te organiseren, maar om de vreugde te uiten dat nu 25 jaar geleden Epe werd aangesloten op de spoorwegverbindingen. (De welvaart in Epe was door de spoorweg, die naar koning Willem III was genoemd, toegenomen.) Koning Willem III had ook z'n volle medewerking verleend aan de totstandkoming van deze lokaalspoorlijn. Hij bevorderde tevens de aanleg van een verharde weg van Apeldoorn naar Hattem en schonk de daarvoor door de gemeentebesturen van Apeldoorn, Epe, Heerde en Hattem aangegane schulden kwijt. De burgemeester opende de landbouwvaktentoonstelling en nodigde het publiek uit zelf een kijkje te nemen.

Het weer bleef lang goed, maar tegen drie uur werd het steeds donkerder en menigeen was al thuis geweest als niet de mare had weerklonken dat de koningin tussen 4 en 5 uur de tentoonstelling zou bezoeken. Er ontstond veel sensatie onder de bezoekers en ieder trachtte een goed plaatsje te bemachtigen. De koningin kwam ook niet iedere dag in Epe. Op het aangekondigde uur kwam de koninklijke auto voor het hek en stapte Hare Majesteit uit, vergezeld door de heer baron

Station Epe, 1912 (collectie van Gert van den Esschert)

Van Tuyll van Serooskerken, souschef van het militaire Huis van H.M. de koningin, en freule Rengers.

Na de begroeting werden achtereenvolgens de verschillende inzendingen bezocht. Op veel plaatsen informeerde H.M. belangstellend bij de eigenaars en vertegenwoordigers naar het door hen tentoongestelde. Ondanks de voortdurende regenval sloeg de koningin niets over, want ook het tentoongestelde vee en de paarden werden bekeken en er werden nu en dan door H.M. vragen gesteld aan de begeleiders. De heer Van Blaricum, die zich met de regeling van het terrein tijdens het bezoek van H.M. had belast, genoot de eer aan haar voorgesteld te worden. Tegen 5 uur was het einde van het bezoek aangebroken en werd onder het gejuich van de menigte door de burgemeester hartelijk afscheid van haar genomen, waarna haar een mooie mand chrysanten werd aangeboden, die in de auto werd meegenomen.

Door het vele regenwater dat die dag gevallen was, was het terrein erg drassig geworden, zodat 's avonds niet veel publiek de tentoonstelling bezocht; wel hadden de stoomcarroussel en de bioscoop op het feestterrein het erg druk.

*) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nr. 50, maart 1980

Een bijzondere excursie, in samenwerking met het Waterschap Veluwe, 7 oktober 2006 met de bus langs de noordelijke IJsselvallei. De bus werd even verlaten bij het gerestaureerde, middeleeuwse sluisje van Nijbroek.

Foto: Hannie Tijman

TERUGBLIK OP 50 JAAR AMPT EPE (3)**Gerrit Kouwenhoven, streekarchivaris**

Waar zou een archivaris zijn zonder historische vereniging? De archivaris van Epe, Hattem en Heerde in ieder geval letterlijk nergens, want het zijn de mensen van de historische verenigingen geweest die er in 1983 voor hebben gezorgd dat er überhaupt een archivaris is gekomen in deze streek. Met name die van Hattem hebben er sterk op aangedrongen bij het gemeentebestuur om een archivaris te benoemen en de toenmalige mensen van de vereniging Ampt Epe, en ik denk dan met name aan Gerrit van Lohuizen, waren verguld met mijn benoeming. Van Lohuizen heeft me aan de hand genomen en me heel intensief ingeleid in de geschiedenis van de gemeente Epe. Het is overigens zeer terecht dat die man een penning van verdienste van de gemeente heeft gekregen.

Een archief bevat een schat aan historische informatie, maar als er geen gebruik van wordt gemaakt en als er geen kanaal is waarlangs die informatie onder belangstellenden verspreid wordt, dan is elke cent overheidsgeld die eraan wordt besteed, weggegooid geld. En het is bij uitstek de historische vereniging die met het mededelingenblad de historie aan de man kan brengen. Altijd kon ik in het verleden wel wat kwijt in het mededelingenblad als de behoefte er was. En veel leden wisten het archief te vinden als bron voor hun onderzoekingen voor artikelen voor het blad. Ik denk dan met name aan Willem Terwel die na zijn pensionering altijd in het archief te vinden was. Vooral hij was bij uitstek de man die waarde hechtte aan de originele bronnen en de juiste lezing en interpretatie ervan. Hij was ook erg kritisch jegens lieden die daar met de Franse slag naar sloegen, ongeacht wat voor wetenschappelijke titel ze ook voerden. Hij kon daar hele polemieken mee voeren in het blad.

De vereniging Ampt Epe is opvallend oud voor een historische vereniging van een plattelandsgemeente. Het lokaal-historisch besef was dan ook al heel vroeg aanwezig. Van Lohuizen kreeg het met de paplepel ingegoten en Terwel was al in de oorlog op dit terrein actief. Met het noemen van deze twee voorzitters denk ik ook aan al die anderen die in 1961 aan de wieg van de club hebben gestaan en die sindsdien de vereniging en het blad hebben gedragen.

Heel interessant is het om *Ampt Epe* nummer 75 nog eens na te lezen toen de vereniging 25 jaar bestond. Voor de goede orde: alle oude nummers zijn in het Streekarchief – digitaal – te raadplegen. Een van mijn eerste bijdragen staat in dit nummer. De toen door Van Lohuizen gewenste index op alle bladen van *Ampt Epe* is er gekomen dankzij de inspanningen van Bertus van den Bremen, dus de oude nummers zijn snel toegankelijk.

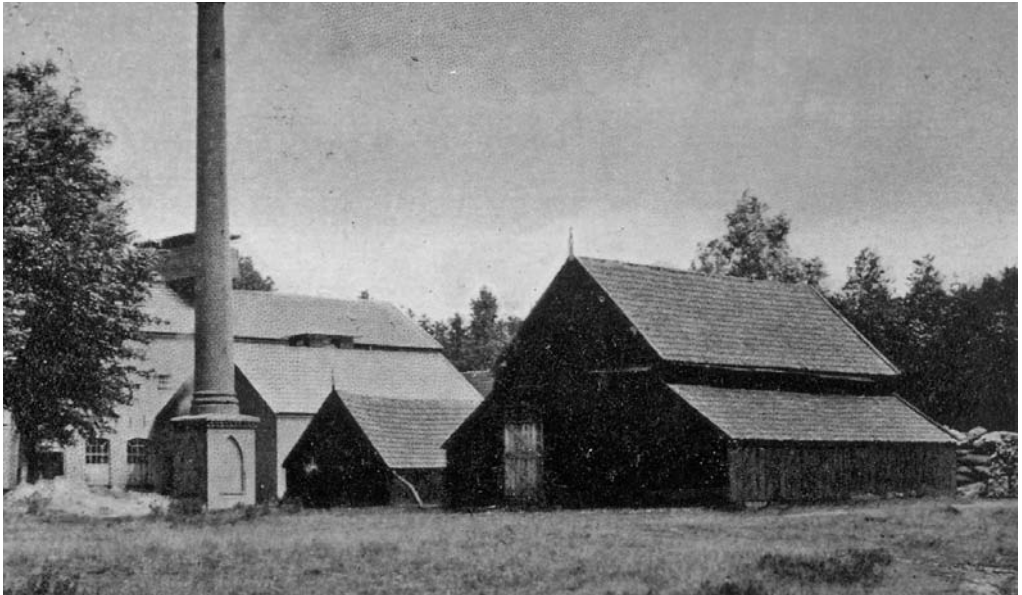
Ik wens de vereniging en het blad in welke vorm dan ook nog minstens vijftig succesvolle jaren toe.

EEN LIEFDESBRIEF UIT 1704 *)

W. Terwel

Onder de civiele processen voor het Hof van Gelderland treffen wij voor het jaar 1705, onder nummer 2, stukken aan over een procedure tussen Aertje Hulshof, weduwe van wijlen Johannes Warners, impetrante op en tegens Hendrik Jacobs, gedaagde. Impetrante, zo lezen we, is een bedroefde weduwe wier man anno 1704 'seer miserabel' is verongelukt. Aertje is papiermakerse op de Brinkermolen te Vaassen, terwijl Hendrik knecht op haar molen is geweest, maar hij werkt nu in Wenum bij de papiermaker Jan Willemsen.

Brinkermolen (collectie Frans Schumacher)

Aertje klaagt zich voor het Hof dat zij lastiggevallen wordt door Hendrik. Deze beweert dat zij hem trouwbeloften heeft gedaan, een bewering die Hendrik meent te kunnen ondersteunen met een verklaring afgelegd op 31 december 1704:

'... Ick Jan Jansen Vormmaker en Gerritien Peters Eheluyden attesteren en verklaren hoe dat waer en waerachtygh is en ons attestanten wel bewust dat in den jare 1704 op een tyt ten onsen huysse gekoomen is eenen Henderick Jacobs, geweese knecht van Warners Jans, welcke persoon ons verhaelde of vertelde dat hij Aertien Hulshof, weduwe Jannes Werners, een paer kousen van de Swolse kermis hadt mede gebragt en op trou gegeven en dat hij doen van haer drie malle stv.¹⁾ op trou had ontvangen...'

Uit handen van Aertje Hulshof krijgt het Hof de liefdesbrief die Hendrik haar heeft geschreven. Nou ja, Hendrik heeft de brief met zijn naam ondertekend, maar hij heeft blijkbaar een goede hulp gehad bij het opstellen en schrijven ervan. De brief is als volgt geadresseerd: 'Aen de eerbaere en seer vroomen en deugtsaemen

wedewe van zalyge Johannes Werners, wonende tot Vaesen, genaemd Aertien Roelofs papiermakerse.’ De brief luidt als volgt:

Laus Deo Semper, ²⁾

Sitto port.

Alderliefste ik en kan niet nalaeten om U nogmaels seer gedinstelijk te versoecken dat gij zoo got gelijft te weesen om mij eens te openbaeren hoedaenig bij het met mijn int sin hebt want gij alderliefste weet imers seer wel hoedaenig het met ons gelegen is en wat voor beloften gij mijn en ik U gedaen hebbe, en dat Peter het gesien heeft dat is tot mijn leetwesen, en dat ik sulx ook gesezt hebben dat is tot mijn letwesen, en ik versoeck van U mijn alderliefste dat gij mijn sulcx niet wilt toerekenen als dat ik dat soude gedaen om U mijn alderliefste daer door te schenden, want het is mijn van herten leet dat gij mijn alderliefste daer so veel moeyte om gedaen hebt want had gij stil geswegen daer sou soo veel niet om te doen gekoomen en hebben ended at ik sulx gesezt hebbe daer heeft mijn Peter met listigheyd toe bewoogen mijn wijsmaekende dat indien ik het niet en seijde dat het waer was dat hij mijn tot een luegenaer woude maeken en mijn nog boven dit wijsmaekende dat ik mijn eed daer voor sou moeten doen dat het niet waer en was of ik sou voor een luegenaer moeten gaen en met so daenige praeties heeft hij mijn bedrogen, soo dat ik het tot mijn leetwesen eijndelijk hebbe bekent waer te sijn hetwelk gij ook wel weet.

Versoeke dan nogmaels op de alderbeleefste wijze en manniere dat gij so goet belieft te wesen en schriefft mijn een klieen brieften of gij mijn soekt te trouwen of niet dat sulcx van U mijn alderliefste verzoeken dat is van weegen die teedere liefde dien ik in mijn ziele tot U draege en aan de andere siede om U eigen respect te bewaeren, want soo gij mij wilt trouwen soo sal ik U eere defenderen als de mijne en soo gij mijn niet en denkt te trouwen siet verseekert dat daer meer meoijs om sal doen maer het ou mijn van herten leetwesen dat ik het so met U mijn waerde en see beminde so sou moeten bezoeken en ik geloof ook niet dat gij soo een hert hebt ik oordele vastelijk wanneer gij eens koomt te denken aan de beloften tussen ons beijden dat gij daer wel sult bewoogen worden hetwelk in hoope en van herten wense om onser beijden besten wille, ik versoe dan nogmaels voor 't laetste dat gij soo haest als 't mogelijk is mijn een briefffen weder gelieft te schreven en daer in te openbaeren hoedanig wij het maeken sullen, verbleve vorder u verplichte en onderdaenige en seer toegenegene vrint.

Hendrik Jacobs

Het Hof doet uitspraak over het al of niet bestaan van een eventuele trouwbelofte en veroordeelt bij sententie van 9 maart 1705 beide partijen tot elk 'twee rijxdaalders' boete.

NOTEN

*) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nr. 88, september 1989.

1) Malle stuiver. Hiermee word teen muntje bedoeld van betrekkelijk geringe waarde. Diende onder andere ter betaling van briefport (vergelijk Engelse mail). (Met vriendelijke dank aan de Gemeentearchivaris van Apeldoorn, de heer J.O. v.d. Vegte, voor zijn medewerking.)

2) *Laus Deo Semper* = Altijd ter ere van God

HET JAAR 1961

Frans Schumacher

Vijftig jaar geleden namen de heren Ter Braak en Van Lohuizen het initiatief om te komen tot de oprichting van een groep of vereniging die zich zou willen bezighouden met de geschiedenis van Epe. Dankzij deze eerste stap van beide heren kunnen we in oktober 2011 het 50-jarig jubileum vieren van Ampt Epe, de historische vereniging voor Emst, Epe, Oene en Vaassen. Omdat een dergelijke vereniging zich vanzelfsprekend bezighoudt met de plaatselijke geschiedenis, ben ik eens gaan kijken naar wat zich verder nog in het oprichtingsjaar 1961 in onze dorpen heeft afgespeeld.

januari

Zo kreeg het Vaassens Fanfare Corps op de eerste dag van januari een nieuwe dirigent. Chris Warnas, onderkapelmeester van de Koninklijke Luchtmacht Kapel in Nijmegen, volgde de heer Renssen op.

Enkele dagen later, op 5 januari, vierde dominee L.J.R. Kalmijn zijn 25-jarig jubileum als predikant. Op de drukbezochte receptie werden hem veel cadeaus aangeboden, waaronder een attentie van prinses Wilhelmina voor zijn evangelisatiewerk in het Kroondomein. Zo hield hij eenmaal per maand kerkdiensten in het Zusterhuis in Niersen, omdat het voor ouderen bezwaarlijk was de diensten in Vaassen bij te wonen.

De 14-jarige Henk Weseman uit Oene werd de winnaar van een prijsvraag in het blad *Vaart*; de prijsvraag was georganiseerd door de Kon. Ned. Reedersvereniging. Hij kreeg een zeereis van een maand aangeboden.

In Emst was de heer Pruim op 13 januari 25 jaar hoofd van de Burgemeester van Walsemschool. Daarvoor vervulde hij die functie in Heerde en in Vaassen aan de Geerstraatschool.

Schoolhoofd de heer Pruim

februari

In de eerste week van februari vierde de heer Schuldink, sinds twee jaar postcommandant van de rijkspolitie in Vaassen, zijn 25-jarig jubileum in rijksdienst.

In deze maand nog meer heuglijke gebeurtenissen. Op zaterdag 11 februari werd de heer Cieraad uit Vaassen door de KNVB gehuldigd, omdat hij 25 jaar zijn diensten als scheidsrechter had bewezen.

De heer Cieraad, naast scheidsrechter ook jarenlang als streekverslaggever verbonden aan de redactie van de 'Nieuwe Apeldoornse Courant'

In Epe vierde in zaal Kromdijk de Pluimveehoudersvereniging Epe en Omstreken haar 25-jarig bestaan.

Op donderdag 18 februari overleed de heer G. v.d. Veen. Al sinds 1928 had hij in het zwembad De Wijerd de functie van badmeester vervuld; bovendien had hij veel bijgedragen tot de verbetering van het bad.

Ds. J.T. Doornenbal

maart

Op de eerste zaterdag in de maand maart vierde de toneelvereniging 'Heikneuters' uit Epe het 30-jarig jubileum met een blijspel.

De vondst van het eerste kievitsei op 4 maart door de heer J.H. Witteveen uit Vaassen bleek het vroegste ei van deze eeuw te zijn. Het ei werd door hem, in gezelschap van burgemeester Renken, twee dagen later aan H.M. koningin Juliana aangeboden.

In Oene herdacht de Nederlands hervormde gemeente op 8 maart het zilveren ambtsjubileum van dominee J.T. Doornenbal.

Het Groene Kruis, afdeling Oene, stond in een vergadering stil bij zijn 50-jarig bestaan. Openbare feestelijkheden bleven echter ditmaal achterwege.

april

Na ruim 25 jaar de bevolking van Oene geneeskundige bijstand te hebben verleend legde dokter D.J. Wibbens in april zijn praktijk neer, om in het rayon Heerde-Hattem de functie van schoolarts te gaan vervullen.

Vijftig jaar lang hadden imkers uit Epe gezamenlijk hun belangen behartigd in de afdeling van de Ver. tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland. Met de viering had men zich stipt aan de oprichtingsdatum gehouden, namelijk 11 april.

De Coöperatieve Boerenleenbank in Vaassen bereikte in deze maand een mijlpaal, toen ze een spaarderstegoed van 8 miljoen gulden in kas kreeg. Dat ontdekte men tijdens het legen van de zogenaamde schoolbusjes. Daarom ontvingen afgevaardigden van vier lagere scholen op vrijdag 14 april een cheque van 50 gulden voor hun boekje.

Een kampioenszondag werd 16 april, omdat zowel het voetbalelftal van Vaassen als KCVO kampioen van hun klasse werd. Vaassen promoveerde door de winst op Daventria bovendien automatisch naar de 2e klasse KNVB. KCVO, kampioen van de 1e klasse GVB, slaagde er via promotiewedstrijden echter niet in zich een plek te veroveren in de 4e klasse van de KNVB.

Na een tweede beslissingswedstrijd op 29 april tegen Almen lukte het de hoofdmacht van Oene al na een jaar terug te keren naar de 4e klasse van de KNVB.

Op zondag 30 april behaalden de damesploeg en de herenploeg van de handbalvereniging Epe de titel van de eerste klas. Ook promoveerden beide teams naar de 2e klas district. Op diezelfde dag werd het damesteam van handbalvereniging CVO kampioen van de 2e klas IJsselstreek.

mei

Een bijzondere gebeurtenis voor de gemeente Epe was het betrekken van de eerste flats. Ze maakten deel uit van drie blokken van drie hoog op de Suikerbrink in Vaassen.

Boerderij 'De Suikerbrink' moest plaatsmaken voor de drie flats

juni

De naaivereniging St. Elisabeth herdacht op vrijdag 2 juni veertig jaar werk voor de medemens.

Driemaal feest was het zaterdag 17 juni. Het zwembad De Wijerd bestond 60 jaar (sinds 20 mei) en dat werd voornamelijk gevierd met zwemwedstrijden voor de jeugd en enkele demonstraties.

Ook voor het strandbad in Vaassen was het die dag feest; het vierde zijn tiende verjaardag (de jubileumdatum was 16 mei) in gezelschap van de zwemclub Naarden en 'The Bathing Beauties'.

De Vaassense bevolking toonde op 17 juni in hotel de Cannenburgh haar dankbaarheid aan mevrouw Schreurs-Coenen voor haar 40-jarige verzorging van kraamvrouwen.

juli

Woensdagochtend 5 juli vond de heropening plaats van het marktterrein in Epe dat honderd jaren ongeplaveid was gebruikt. Aan die toestand werd feestelijk een einde gemaakt. Ook werd de verouderde muziekkoepeel verwijderd.

Dinsdag 18 juli vierde men het 50-jarig bestaan van de Coöperatieve Boerenleenbank in Epe, die indertijd was gesticht op initiatief van de heer G. van Blaricum.

augustus

Woensdag 2 augustus werd in Epe de jaarlijks terugkerende bijenmarkt gehouden. De aanvoer was gering, maar de publieke belangstelling was goed. Zelfs de NCRV en Wereldomroep waren aanwezig.

Op initiatief van enkele enthousiaste liefhebbers werd woensdag 9 augustus in Epe een volleybalvereniging opgericht met de naam Thor.

Na half augustus was het gedaan met wat nog herinnerde aan de oude glorie van het hotel Rozenhof in Epe. De slopershamer deed zijn werk. Het opvallende bouwwerk, dat domineerde op de hoek Dellenweg-Heerderweg, moest plaatsmaken voor de hypermoderne verzorgingsflat Rozenhof.

september

Een actieve hervormde gemeente in Emst zorgde voor een nieuw orgel in de kerk. Op 5 september werd dit orgel met een concert door Klaas Mulder in gebruik genomen.

De 'Vrije Boeren' konden de weg Apeldoorn-Zwolle niet met rust laten. Dinsdag 26 september kwam men bij de Handelsebrug tussen

Vaassen en Emst bijeen. De politie hield echter de gehele dag de zaak onder controle. Bovendien kreeg men versterking van de marechaussee, die aanwezig was in verband met de komst van koningin Juliana en prins Bernhard. Het koninklijk paar

kwam kijken naar de legeroefeningen bij de Horsterbrug en de Dijkhuizerbrug.

Protest 'Vrije Boeren'

oktober

Een onverwacht groot aantal belangstellenden, waarvan zich 18 leden opgaven, bepaalden vrijdagavond 13 oktober het succes van de oprichtingsvergadering van een historische vereniging in Epe.

Voor het eerst hield de VPKV in Vaassen haar clubtentoonstelling in een grote tent. Om de aantrekkelijkheid te vergroten werd er aan dit evenement ook een zakenbeurs gekoppeld.

november

In de maand november kreeg de vereniging van christelijke ulo in Epe een nieuw schoolgebouw.

Half november bestond de postduivenvereniging De Luchtpost in Vaassen 12½ jaar.

Vanwege het feit dat de heer Douma 65 jaar was geworden, nam hij op donderdag 30 november afscheid van de neutrale bijzondere ulo in Vaassen.

In hotel de Cannenburgh werd hij gehuldigd en bedankt voor 37 jaar die hij als schoolhoofd werkzaam was geweest.

december

De verlichting die op woensdag 13 december ter gelegenheid van de kerstdagen werd ontstoken, haalde vooral de Hoofdstraat-Zuid in Epe uit haar winterslaap. Het was precies 25 jaar geleden dat het centrum een dergelijke aanblik bood.

Na bijna 35 jaar lesgeven aan de leerlingen van de particuliere naai- en breischool in Emst nam juffrouw Pijkeren op zaterdag 16 december afscheid van dit instituut.

In een, naar zijn wens, sobere plechtigheid nam ir. J. van Achterberg op vrijdag 29 december afscheid van de N.V. Industrie in Vaassen, waarvan hij jarenlang directeur was. Hij had de pensioengerechtigde leeftijd bereikt.

Met het ingaan van het nieuwe jaar werd het noordelijk deel van het Apeldoorns Kanaal, vanaf de Berghuizer Papierfabriek in Wapenveld tot Apeldoorn, voor de scheepvaart gesloten.

Klassenfoto uit 1943 met rechts juffrouw Pijkeren

Met dank aan:

Gert van den Esschert, Henk Kloeze-man en Frans Schumacher voor de foto's bij dit artikel.

EEN 100-JARIGE!

Zondag 19 oktober hoopt de heer V. v. Ekeren, woonachtig nabij het Loo, het eeuwfeest zijner geboorte te herdenken.

De grijsaard, die nog in het goede bezit van al zijn zintuigen is, geniet een volmaakte gezondheid, en geeft meermalen blijk van een opgewekten, levendigen geest.

't Is een genot hem uit zijn jeugd en jongelingsjaren waarvan hij er 5 als militair doorbracht, te hooren vertellen; zeer vele gebeurtenissen weet hij zich uit die woelige dagen te herinneren en met smaak op te dissen.

Na volbrachten dienstdag vestigde hij zich te Vaassen als kleermaker en oefende dat ambacht daar 60 jaar uit. Thans is hij in huis bij zijn gehuwde dochter, doch veel in huis is hij niet. Hij wandelt nog dagelijks rond en brengt nabij- en verder wonende bureu een bezoek, met wie hij een gezellig buurpraatje aanknoopt.

't Plan bestaat om deze 100ste verjaardag niet onopgemerkt te laten passeeren.

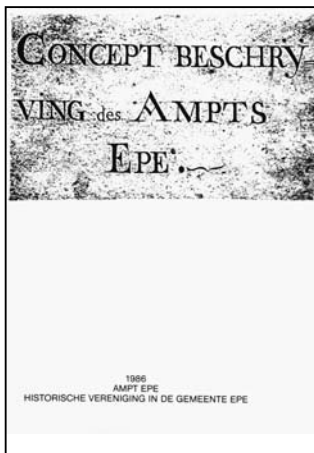
Bron: *Rotterdamsch nieuwsblad*, 8 oktober 1913

EEN BLIK OP DE TOEKOMST *)

W. Terwel

Als voorzitter van onze jubilerende vereniging wil ik graag de gelegenheid benutten mij in dit jubileumnummer 75 te richten tot de leden van Ampt Epe en de vele verdere lezers van ons mededelingenblad. In het tijdsbestek van vele eeuwen, waarin de leden van een historische vereniging hun naspeuring doen, stelt een periode van 25 jaar niet zo erg veel voor. Toch zult u in de bijdragen van onder andere onze erevoorzitter en secretaris kunnen lezen dat er zich toch wel het nodige heeft afgespeeld in onze vereniging in de afgelopen 25 jaren.

Ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum kreeg iedere abonnee destijds dit boekwerk: 'Concept Beschrijving des Ampts Epe'

Het is dan ook niet mijn bedoeling een historische terugblik te geven. Gaarne zou ik dit jubileum willen aangrijpen met u een blik op de toekomst te werpen. De aandachtige lezers van ons Mededelingenblad hebben kunnen constateren dat het telkens weer een klein aantal van onze 330 leden zijn die er met onze voortreffelijke redacteur, de heer R. Paasman, voor zorgen dat viermaal per jaar weer een interessant nummer van ons blad bij hen in de brievenbus valt. Als bestuur zijn wij erg dankbaar voor deze medewerking. Toch zou ik graag zien dat meerdere leden dit kleine 'schrijverscorps' zouden gaan versterken. Op deze wijze kan er ook nog meer variatie in de artikelen worden gebracht. Zeg niet te gauw: 'Dat kan ik niet.' Hebt u bij een onderzoek wat gevonden waarvan u denkt dat het weleens interessant zou kunnen zijn voor een groter publiek, schroom dan niet er een artikel voor Ampt Epe van te maken. U kunt altijd een beroep doen op uw bestuur als u er niet helemaal uit kunt komen.

Natuurlijk is ook onze streekarchivaris, de heer Kouwenhoven, altijd bereid u aanwijzingen en een behulpzame hand te bieden. Wij als bestuur zullen proberen in de nabije toekomst te starten met een werkgroep om gezamenlijk een onderzoek over een bepaald onderwerp ter hand te nemen, om zodoende meerdere leden daadwerkelijk bij een historisch onderzoek te betrekken en zo samen tot een publicatie in ons verenigingsblad te komen. Hebt u verder nog suggesties voor bijvoorbeeld een lezing of zou u graag een bepaald onderwerp eens in ons blad behandeld zien, trek dan gerust bij een bestuurslid aan de bel. Een bestuur alleen kan maar heel weinig doen, maar met medewerkende en meedenkende leden kan er heel veel gebeuren. Overtuigd van uw aller inzet zie ik de komende 25 jaar dan ook hoopvol tegemoet.

*) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nr. 75, juni 1986 – een jubileumnummer ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van onze vereniging. Van deze gelegenheid maken wij als huidige redactie graag gebruik om u erop te wijzen dat bovenstaande oproep van de heer Terwel nog steeds actueel is!

INTERVIEWS

Veel leden van Ampt Epe zijn trouwe leden; sommige abonnementen lopen al net zo lang als onze vereniging oud is: 50 jaar. We hebben een aantal leden bevraagd hoe zij aankijken tegen onze vereniging en tegen ons blad.

Hans van Ouwerkerk

Hans is in Epe geboren en heeft daar 22 jaar gewoond. Omdat toen de dienstplicht riep, is hij uit Epe vertrokken en na deze dienstplicht van twee jaar is hij bij de Luchtmacht als burger blijven werken in technische functies. Hij is getrouwd met Janny Prins uit Vaassen en ze hebben twee zonen. Ze wonen al 42 jaar in Lienden in de Betuwe. In 2005 is Hans gestopt met zijn reguliere baan en hij is thans drie jaar met pensioen. Stilzitten kan hij niet, vandaar dat hij her en der klust, de leden-administratie van de kerk bijhoudt en computerproblemen probeert op te lossen. Dus drukker dan ooit te voren.

Hans van Ouwerkerk

Foto genomen in de Wijerd in 1949. In het midden Hans, links zijn nichtje Inge van 't Goor-Gabel. Rechts, de blonde jongen, kwam uit Duitsland en woonde tijdelijk bij de familie Van Ouwerkerk aan de Pastorielaan.

Hans, hoe lang krijg je het blad al in de bus?

Sinds het overlijden van mijn vader, half 1995. Eerst denk je dan: 'Wat moet ik hiermee?', maar die 22 jaar dat je er gewoond hebt, zijn niet weg uit je herinnering. Dan zorgt het blad ervoor dat de afstand tot je geboortedorp een stuk kleiner wordt.

Je hebt het blad dus 'geërfd' van je vader. Hoe voelt die nalatenschap? Ooit spijt gehad dat je deze geaccepteerd hebt?

Absoluut geen spijt. De 'erfenis' bestond uit alle nummers van Ampt Epe vanaf no. 1 van februari 1963, een gestencilde uitgave, en zoiets weggooien komt niet bij me op.

Kun je je nog iets herinneren over de eerste jaren van Ampt Epe? Kreeg je de geschiedenis met de papelel ingegoten?

Van de eerste jaren van Ampt Epe kan ik me niets herinneren. Er waren natuurlijk wel verhalen, maar ik was jong en mijn interesses lagen op een ander terrein.

Je houdt duidelijk van geschiedenis – beperkt deze zich tot je geboortedorp?

Ik houd wel van lokale geschiedenis, vooral als deze verteld of gedrukt wordt, maar ga zelf niet op onderzoek uit. Deze interesse voor geschiedenis beperkt zich niet alleen tot mijn geboortedorp, hoewel de omgeving hiervan mijn voorkeur heeft – en dan vooral Vaassen met zijn prachtige Kroondomeinen, waar nog veel van het (verre) verleden terug te vinden is.

Je woont nu al jaren niet meer in de gemeente Epe. Toch lees je het blad nog steeds. Waarom?

Mijn vader was voor mij de laatste echte binding met Epe. Toen hij overleed, viel deze binding weg, maar ik vond die in het blad *Ampt Epe* weer terug. Noem het maar nostalgie.

Wat vind je zo interessant aan ons blad? Welke artikelen spreken je met name aan?

Ik lees alle artikelen, maar de meeste interesse gaat uit naar die welke voor mij herkenbaar zijn, en de historie die verband houdt met cultuur en natuur (Kroondomein en Veluwse beken in de gemeente Epe).

Heb je nog op/aanmerkingen of wil je nog iets melden dat we je niet gevraagd hebben?

Bij deze wil ik de historische vereniging Ampt Epe feliciteren met haar 50-jarig bestaan. Met het blad *Ampt Epe* no. 1 en het laatste nummer 182 voor me constateer ik dat, hoewel de uitstraling van het blad sterk verbeterd is, de gedrevenheid van de medewerkers hetzelfde is gebleven. Bravo!!

.....

Lijda van den Bremen-Jonker, Epe

Volgens ons heeft Lijda geen verdere introductie nodig bij onze lezers. Velen hebben genoten van haar verhalen over Zuuk en Tongeren.

50 jaar Ampt Epe – Och, wat lijkt dat lang geleden, maar dat valt eigenlijk best mee. Ik denk dat ik dat ‘lang-geleden-gevoel’ heb, omdat de mensen van het eerste uur er niet meer zijn. Maar daarmee zijn ze nog niet vergeten. Dat mag ook wel even gezegd. En ik geef graag antwoord op de aan mij gestelde vragen in verband met dit gouden jubileum.

Hoe lang krijg je het blad in de bus? Kun je je nog iets herinneren over de eerste jaren van Ampt Epe? Kreeg je de geschiedenis met de papelel ingegoten?

Vijftig jaar geleden was ik 18 lentes jong en woonde nog in mijn ouderhuis aan de Zuukerendweg 14. Nee, mijn ouders waren niet geabonneerd op het blad. Het zal geen prioriteit gehad hebben, gezien de nogal moeilijke omstandigheden waarin ons gezin verkeerde wat betreft een jarenlang voortdurende ziekte van mijn moeder en opoe, en een moeilijk overleefd te houden boerenbedrijf.

Onze naaste buurman Johannes Vijege – voor ons al sinds jaar en dag ‘opa Viegé’ – was echter wel lid vanaf het eerste uur. En aangezien ik daar nogal eens over de vloer kwam, las ik het blad daar wel.

Lijda's ouderlijk huis aan de Zuukerenkweg 14

Nu ja, ‘blad’ was wel wat veel gezegd, maar de inhoud deed er zeker toe. En hoewel niet bijster toegankelijk geschreven, het opende wel deuren naar vroeger tijden. In de huiselijk gezellige kamer, of buiten op de bank onder het raam raakte opa op zijn praatstoel. Er volgden heerlijke verhalen over de buurschap van vroeger en wat hij daar als jonggezel, en later als aankomend timmerman, zoal meegemaakt en gezien had. Het ging er bij mij in als de stoete van bakker Pannekoek, gelijk de verhalen van opoe Jonker vanaf mijn eerste weten.

Je houdt duidelijk van geschiedenis. Beperkt dit zich tot Epe?

Nee, dit ‘houden van’ gaat verder dan deze streek. Wellicht heb ik dat van mijn grootvader van moeders kant meegekregen, want van haar weet ik weer hoe haar vader bij het open vuur op de heerd van mijn geboorteplaats – toen nog D 69 geheten – oude balladen zong voor de buurtbewoners en vertelde over de Russische tsarenfamilie en het Habsburgse keizershuis.

En niet te vergeten... de Vaderlandse Geschiedenis op de Zuukerschool.

In mijn tijd ‘zaten’ de klassen 4, 5 en 6 bij elkaar in een lokaal. Op maandagmorgen hoorden de beide hoogste klassen tot de gelukkigen die geschiedenisles kregen (in mijn ogen althans). Daar ik in de vierde klas zat en derhalve bij de rekengroep hoorde, viel ik buiten de vertelboot. Tenminste, ik werd geacht daarbuiten te blijven.

Och, lieve tijd, niets was minder waar, want op de stem van bovenmeester Brassien voer ik mee langs de vloedlijn van de lage landen ten tijde van de

Batavieren, de Middeleeuwen, de Gouden Eeuw... en weer terug naar de Rijksdag van Worms; waar ik Maarten Luther gewoonweg zag staan in het midden van een grote zaal, toen hij daar voor het hof van keizer Karel de Vijfde gedwongen werd zijn geloofsovertuiging af te zweren, op straffe van... Ik was zo in de ban van het verhaal dat ik stijf naast de bank ging staan en met Luther zei: "Hier sta ik, en ik kan niet anders."

Het rekenen heb ik trouwens redelijk onder de knie gekregen.

Wat vind je zo interessant aan ons blad? Welke artikelen spreken je met name aan?

Voor mij is van wezenlijk belang dat de geschiedenis van de streek waarin je leeft, vastgelegd wordt en daarmee bewaard voor volgende generaties.

Werd de opzet alsmede de inhoud van het blad in de eerste jaren als weinig toegankelijk ervaren door onze goegemeente, die tijd is gelukkig voorbij. Ons aller blad biedt gezien de huidige veelzijdigheid in verhalen 'voor elck wat wils'.

Als we je zouden vragen: 'Welk artikel van vóór 2000 vind je ook interessant voor onze nieuwe abonnees?', wat zou je dan zeggen?

Hier kan ik niet echt een antwoord op geven. Als ik *Ampt Epe* anno nu doorblader, verrast het mij steeds weer dat er zo'n verscheidenheid aan verhalen in staat. Ze vertellen mij dat de geschiedenis van dit stukje Vale Ouwe leeft!! En dat enkele stukje 'op herhaling' leest ook heerlijk weg.

Heb je nog op/aanmerkingen of wil je nog iets melden dat we je niet gevraagd hebben?

Hooguit, dat ik blij ben hier en daar mijn steentje te hebben mogen bijdragen aan ons jarige blad. En dat ik – zonder een ander tekort te willen doen – de namen van Gerrit van Lohuizen en meester Paasman noemen wil. Zij zijn de mensen die mij ooit hebben binnengehaald. Ik heb er nooit spijt van gehad.

Albert Veldhuis, Barneveld

Albert is geboren in Vaassen op het adres H 427 op De Lochtenberg; later Logtenbergweg 14. Na zijn militaire dienst woonde hij achtereenvolgens in Arnhem, Harderwijk, Delft, Harderwijk, Zevenaar en ten slotte streek hij in 1971 in Barneveld neer, waar hij nog steeds woont. Van beroep was hij eerst chemisch analist, later leraar scheikunde.

Albert is getrouwd met Bep Hoeve. Zij hebben drie kinderen en elf kleinkinderen.

De boerderij op de Lochtenberg in Vaassen, waar Albert zijn jeugd doorbracht (H 427)

Sinds 2001 was hij secretaris en daarna voorzitter van de Vereniging Veluwe Geslachten. Hobby: genealogie.

Albert, sinds wanneer ben je al lid van Ampt Epe?

Dat moet ergens tussen 1960 en 1965 geweest zijn; precies weet ik dat niet meer. (Op een oude ledenlijst vonden we 1966; red.)

Heb je destijds zelf als jongeman een abonnement genomen, m.a.w. was je toen al geïnteresseerd in geschiedenis? Zo ja, hoe kwam dat zo?

Ja, ik heb destijds zelf een abonnement genomen, omdat de geschiedenis van de regio Epe/Vaassen waar ik geboren en opgegroeid ben, mij interesseerde en ik in het *Veluws Nieuws* artikelen las over 'Ampt Epe'. Mijn moeder vertelde altijd verhalen over personen die nog 'familie' waren, zoals mensen met de naam Mulder, Brummel, Vijge, Lammers, enz. Ook had ik destijds al contact met Wim Terwel in Vaassen, volgens mij destijds al bestuurslid van 'Ampt Epe'.

Onder andere door je jarenlange voorzitterschap van de Vereniging Veluwe Geslachten ben je uitermate thuis in genealogieën van Veluwe geslachten. Ik kan me echter niet voorstellen dat je een abonnement hebt lopen op elk blad van elke historische vereniging op de Veluwe. Waarom dan wel Epe?

Naast Ampt Epe heb ik ook jarenlang een abonnement gehad op Heerder Historische Vereniging, Arent thoe Boecop en Herderewich in Harderwijk, en ook even van 't Oldebroeck. Maar Ampt Epe is als enige gebleven, omdat daar toch mijn meeste roots liggen, en natuurlijk jeugdsentiment.

Wat voor soort artikelen lees je het liefst in ons blad? Wat heeft je grootste interesse?

Mijn grootste interesse blijft altijd artikelen met een genealogische inslag, maar

ook historische gebeurtenissen, oude foto's van personen, gebouwen of boerderijen hebben mijn aandacht. Ook artikelen van Alve, verhalen van vroeger, interesseren mij.

Heb je nog eventuele op/aanmerkingen of anderszins iets wat hierboven nog niet aan de orde is geweest?

Zeker de laatste tien jaar is het blad verbeterd door moderne (digitale) druktechnieken en een gevarieerd bestuur, waarin diverse kwaliteiten hun best doen voor Ampt Epe. Uiteraard wens ik Ampt Epe voor de toekomst alle goeds toe en een verdere groei.

Frans Niers, Epe

Naar aanleiding van het 50-jarig bestaan van Ampt Epe werd aan mij medegegeeld dat ik de eerste en nog levende abonnee van dit mooie tijdschrift zou zijn. Voor wat betreft het in leven zijn, dat is juist. De eerste abonnee is niet juist. Ik was 50 jaar geleden 22 jaar en student, woonachtig in Zwitserland.

Het feit dat je 22 jaar bent en student en woonachtig in het buitenland, zijn drie redenen om geen interesse te hebben in een geschiedkundig blad. De oplossing van dit raadsel ligt voor de hand. Mijn vader heette G.H.A. Niers en ik heet F.G.H.A. Ik kan mij voorstellen dat de redactie in al het enthousiasme dit kleine verschil over het hoofd heeft gezien.²⁾

Zelf ben ik abonnee sinds 1977. Een heel vlotte betaler was ik kennelijk niet, aangezien ik op 21 april 1980 fl. 60 betaald heb over de jaren 1977-80. De contributie

N.V. Blonks Exportslachterijen aan de spoorlijn te Epe (rond 1920).¹⁾

was toen nog f 15 per jaar. Daarmee is de vraag beantwoord hoelang ik het blad al ontvang!

De volgende vraag is, of ik mij nog iets herinner van die eerste jaren van *Ampt Epe*... Nauwelijks!

Ik ben een geboren en getogen Epenaar, die alleen tijdens de studie en de militaire dienst niet in Epe was. De militaire dienst was voornamelijk in 't Harde, dus zelfs die tijd was ik eigenlijk in Epe.

Ik ben erg geïnteresseerd in geschiedenis. Niet alleen in Epe, maar in het algemeen, met wel als belangrijkste deel de twintigste eeuw met de beide wereldoorlogen. Met de prangende vraag: hoe heeft dit kunnen gebeuren?

In het blad *Ampt Epe* is het natuurlijk de lokale geschiedenis. Naarmate iemand ouder wordt, ervaart hij lang vervlogen jaren als net gebeurd! Met andere woorden: er staan veel onderwerpen in waarvan de inhoud nog vers in mijn geheugen staat.

Een van de vragen die mij werden gesteld is of ik kan aangeven welke artikelen mij het meeste aanspraken. Die vraag is moeilijk te beantwoorden, aangezien alle artikelen interessant zijn en allemaal prijzenswaardig. Hulde aan de schrijvers, maar wel heel bijzonder zijn de artikelen van de familie Van den Bremen en dan voornamelijk die van Lijda. Ongelofelijk hoe men op een dergelijke plezierige wijze lokale geschiedenis onder woorden kan brengen.

Het laatste wat ik nog kan toevoegen: ga zo door, het is een geweldig blad.

NOTEN

- 1) Voor de oprichting van deze slachterij was op 3 januari 1916 vergunning aangevraagd. Al een jaar later wordt de fabriek uitgebreid met bijgebouwen. De naam werd gewijzigd in: NV Vereenigde Bacon- en Vleeswarenfabriek. In 1922 werd er een rokerij voor vlees en worst bijgebouwd. Later werd deze fabriek eigendom van G.H.A. Niers, de vader van F.G.H.A. Niers, en werd de naam dienovereenkomstig veranderd in Niers' Bacon- en Vleeswarenfabriek.
- 2) Nee, geen echte fout van de redactie... Volgens de ledenadministratie is het abonnement van G.H.A. overgegaan op F.G.H.A. Het abonnement loopt dus al wel vijftig jaar, maar de persoon achter het abonnement is een ander.

DE DORPSBEEK 1)

G.S. van Lohuizen

Algemeen wordt aangenomen dat de naam EPE ontstaan is uit het Keltische of Germaanse woord 'APA' dat water betekent. In alle etymologische boeken staat deze verklaring:

EPE, oorspronkelijke naam APA, of afgeleid van 'apa'. Apa = water, het is dus een plaats aan een water of beek.

In *Mededelingenblad Ampt Epe*, no. 43 over de Dijkhuizenrenk is geschreven hoe de enkcultuur zich ontwikkelde op de hogere enkgonden, die omgeven waren door laag waterrijk land. De oude nederzettingen, ook de celtic fields, zijn bijna alle te vinden in de nabijheid van water, een beek of ven. Zo lag ook de buurschap Epe, die zich rond de Dorperenk vormde, aan een beek: de Dorpsche beek. Duidelijk is deze enk nog te zien aan de zuidzijde: de Grote Kerk is op de enk gebouwd, de Beekstraat loopt af. Behalve de Dorpsche beek heeft er nog een beek gelopen, die – van de Rietberg, langs het Hoge Land en de kerk – bij de Gildenweg één werd met de Dorpsche beek. Van deze beek is hier en daar de bedding teruggevonden, maar de beek zelf zal in de vroege middeleeuwen verdwenen zijn.

Uit het voorgaande is wel duidelijk dat de Dorpsche beek niet alleen de naamgever van Epe is geweest, maar ook van grote betekenis voor de bevolking is geweest. Water is immers voor de bewoonbaarheid van een streek noodzakelijk. De Dorpsche beek vindt haar oorsprong iets ten oosten van West-Raven, in het Dorpsche Veen, waar geen spreng gegraven is, maar alleen een afwateringsbeek, die met een gering verval door het veen richting dorp loopt. Onderweg komen meerdere sloten uit het veen en een deel van het water van de Vlesbeek de water-

Hoofdstraat met Dorpsbeek (1942) ²⁾

hoeveelheid vermeerderen. Door het geringe verval van de beek is deze nooit gebruikt om er een watermolen op te leggen. Het hoogteverschil was te klein om een water'val' te maken.

In de gemeentelijke stukken wordt nu geschreven 'Dorpsbeek'. De oorspronkelijke naam is 'Dorpsche beek', zoals nu nog op de topografische kaarten staat. Ter wille van de duidelijkheid zullen we verder de gemeentelijke schrijfwijze gebruiken.

In de loop der tijden is de Dorpsbeek nogal eens verlegd, oorspronkelijk meer naar het zuiden langs Epe lopend. Onder meer Van Dompseleer heeft de beek verlegd om deze langs de Quickborn te leiden (17e eeuw); later heeft burgemeester Jhr. Van der Feltz (midden 19e eeuw) de beek weer laten verleggen, waardoor de vijver bij Vijvervreugd kon ontstaan. Bij de aanleg van het Burgemeester Sweerts de Landaspak (beginjaren twintig) werd daar ook een vijver aangelegd, gevoed door de Dorpsbeek. Hoewel de Dorpsbeek slechts uit een kleine streek – het Dorpsche Veen – het water afvoert, is er tot begin van de jaren vijftig altijd voldoende water geweest voor voeding van de vijvers en de beek 'beek' te laten zijn, met stromend water.

Het water van de Dorpsbeek was altijd geel tot bruinegekleurd door de 'rodolm' of ijzeroer (ijzeroxide) die met het zand door de beek werd meegevoerd. De beek loopt door een streek waar vrij veel ijzer in de bodem voorkomt, dat door de planten oplosbaar gemaakt wordt. Dit opgeloste ijzer, met het meegevoerde zand, geeft een bruine laag op de bodem. Doordat er vrij veel zand wordt meegevoerd, waren er op enkele plaatsen planken in de beek gezet, waarachter het zand kon bezinken. Om voldoende afstroming te houden werd de beek niet alleen schoongemaakt, maar ook werd ieder jaar de afgezette laag zand/rodolm verwijderd. In de jaren vijftig is de Dorpsbeek minder water gaan afvoeren, wat o.a. veroor-

Huize Beekzicht (1900) ³⁾

zaakt wordt doordat er in de bovenloop het water weer naar Wissel geleid wordt, en minder op de Dorpsbeek. Hierdoor komt het dat de beek grote delen van het jaar droogstaat.

Kort voor 1940 werd aan de Hoofdstraat het stuk beek ten zuiden van de Emmastraat overkluisd in verband met de verbetering van de bocht bij Grutters Erve. Begin van de jaren vijftig werd ook het deel van de beek vanaf het Emmapark tot de Emmastraat aan het oog onttrokken. In 1976 heeft de gemeente het nodig geoordeeld om de beek langs de Gildenweg te laten verdwijnen.

In het nieuwe bestemmingsplan Hoge Land is vóór de Boskamp een grote vijver geprojecteerd, waar de Dorpsbeek in stroomt. Via een riool kan een teveel aan water onder de Lohuizerweg naar de vijver in het Burgemeester Sweerts de Landaspark afgevoerd worden. En dan kan ook het laatste deel van de Dorpsbeek, langs de Beekstraat, vervallen. Wanneer dit plan doorgaat, zal er dus een einde komen aan de Dorpsbeek, die van groot belang is geweest voor het ontstaan van de buurschap Epe en er zelfs de naam aan heeft gegeven. De namen Beekstraat, Beekzicht en Vijvervreugd zijn dan zinloos. Door een veranderde waterafvoer in de bovenloop, het goed schonen en uitdiepen van de beek en het laten vervallen van het plan om de beek in een vijver te laten eindigen, zou de Dorpsbeek kunnen blijven bestaan. Goed onderhouden kan het een verfraaiing van het dorp zijn. En een klein stukje historie blijft bewaard.

NOTEN

- 1) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nr. 44, juli 1978.
- 2) Hier ziet u de Hoofdstraat met een prachtig bruggetje over de Dorpsbeek. Het is de hoek Hoofdstraat / Emmastraat. Op deze hoek stond vroeger 'De Overtuin', het huis van mejuffrouw W. Westerink. Uitgave: ZENAWI, Epe. Poststempel 1942.
- 3) Links ziet u 'Beekzicht'. Dit huis is in 1880 gebouwd door de heer Eerdmans, die gehuwd was met freule Van der Feltz, familie van burgemeester-notaris baron G.W. van der Feltz, burgemeester van Epe van 1819 tot 1852. Rechts de Dorpsbeek en het huis van het aannemersbedrijf van de gebrs. Jan en Bertus Kasteel. Op de foto is duidelijk te zien dat de Beekstraat nog onverhard was, met alleen in het midden een beklinkerde strook keien. De paarden met hun hoeven liepen op deze beklinkerde strook; de wielen van de koets gingen door het zand. Zo werd de schade aan de zandweg beperkt. Uitgave: J.L. Scholten, Epe (poststempel 1900).

FOTO's: met dank aan Gert van den Esschert

Ook deze tijd zal eenmaal de goede oude tijd worden.

Godfried Bomans

SANITAIRE VOORZIENINGEN IN DE SCHOLEN TE EPE IN 1875 *)

R. Paasman

Dat het met de hygiënische toestanden in de schoollokalen in 1875 in Epe maar pover gesteld was (en zo zal het wel in veel andere scholen in Nederland geweest zijn), wordt duidelijk geïllustreerd door een brief die de Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezicht voor Gelderland en Utrecht schrijft aan de burgemeester van Epe, gedateerd 22 september 1875.

De brief luidt als volgt:

Ik heb Uwe gemeente met genoegens geïnspecteerd en weder de blijken gevonden van Uwe belangstelling in haar welzijn.

Hieraan overtuigd, ben ik zoo vrij U eenige van mijn opmerkingen schriftelijk te herhalen, waarover ik reeds mondeling met U gesproken heb.

In de openbare School te Vaassen is het getal leerlingen te groot voor den kubieken inhoud der lokalen. Hierin kon evenwel door betere ventilatie tot nog toe voorzien worden; de ongelukkige gewoonte om de luchtkokers in het plafond alleen in de tusschenuren te openen, moet daarom afgeschaft en de ventilatie bestendig worden.

Verder heb ik daar gevonden 2 privaten, elk met 3 brillen, zonder afscheiding van geslacht, en dit alles zoo, dat de onderwijzer geen bestendig toezicht er op houden kan. Bij onze verplichting ook de zedelijkheid der kinderen te bewaken, is deze toestand onhoudbaar en verzoek ik U derhalve hierin op de best mogelijke wijze te voorzien.

Oude dorpsschool Epe, 1905 (collectie: Frans Schumacher)

Ook in de openbare School te Epe is de ventilatie onvoldoende, de ramen kunnen niet wijd genoeg geopend worden en de luchtopeningen in het plafond vond ik in twee lokalen dichtgemaakt, en in dat van den Hoofdonderwijzer kon men ze niet openen door gebrek aan touw. Petten en jassen moeten in de School geborgen worden, en ook hier vond ik privaten met 3 brillen.

Tevens moet ik ook schriftelijk nog eens terugkomen op de ongelukkige gewoonte in die school, om de kinderen met gekruiste armen voorover te laten zitten. Hierdoor wordt de borst gedrukt, de uitzetting der longen bemoeijelijkt en de rug gekromd. Ik verzoek U derhalve dringend, bestendig werkzaam te zijn dat dit niet meer kunne plaats hebben.

De privaten in de openbare School te Oene hebben ook 2 brillen; zij stinken zeer en het pissoir daarachter vermeerdert dien Stank.

Dat de bovenstaande opmerkingen voortoloeijen uit mijne warme belangstelling Uwer gemeente, zal ik wel niet noodig hebben te betoogen.

De Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezicht voor Gelderland en Utrecht
W.F.P. Kiehl

Deze brief bracht mij in herinnering, dat in de jaren vijftig, dus nog geen 25 jaar geleden, mijn kinderen ook met laarzen of klompen aan naar de oude Dorpsschool in Epe gingen, omdat het in dit gebouw nogal eens voorkwam dat er grote plas-sen urine in de gang stonden, als gevolg van de slechte afvoer van privaten en 'piss-soirs'. Door de bouw van modern ingerichte scholen zullen gelukkig deze 'ongemakken' nu wel definitief historie zijn geworden.

NOOT

*) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nr. 39, oktober 1976

**Vergeet je geschiedenis niet, als je je eigen historie niet wilt kennen,
heb je ook geen recht op de toekomst.**

Miep Gies

27 JAAR AMPT EPE (1977-2004)

Dorry te Riele

Via de buitenschoolse activiteiten van de toenmalige RSG maakte ik in 1977 kennis met Ampt Epe. G.S. van Lohuizen, medeoprichter en voorzitter van Ampt Epe, liet ons in drie weken zien dat er in de gemeente en de bijbehorende plaatsen echt wel geschiedenis te beleven was. Vooral de zeer uitgebreide rondleiding door de kerk, gewelven en toren was geweldig. Ik werd lid van het 'Ampt'.

Ik voelde me thuis bij het Ampt en ik dacht het goed te kunnen combineren met mijn werk als onderwijzeres. In de Atheneumbibliotheek in Deventer leerde ik mejuffrouw P. Berkhout kennen, die – op zoek naar artikelen over Epe – mij opviel door haar hoge leeftijd, enthousiasme en werklust. Ze was oud-bibliothecaresse en had een bibliografie van Epe gemaakt. Verder deed ze de redactie van het blad *Mededelingen* en de kolom 'Mijlpalen' met lief en leed uit het dorp. Het blad werd eerst gestencild en vanaf 1973 gedrukt. In de loop der tijd hielp ik mee met het zoeken van artikelen.

Toen leerde ik ook dat het Ampt nog een belangrijke tak had: 'Stichting Behoud', die tot doel had het behoud van historische of kunstzinnige objecten in de gemeente Epe. Namens die stichting zat de heer Zandstra in het bestuur. Juffrouw Berkhout trok zich terug en ik nam een gedeelte van haar taak over. De heer Paasman nam de redactie over en ik de boekbespreking. Samen namen we de aanleverde kopij en de drukproeven. door en leverden de boekjes aan de leden. De samenwerking met de heer Paasman was heel prettig en na het werk hadden we heel fijne gesprekken.

In 1979 trok voorzitter Van Lohuizen zich terug en werd Willem Terwel voorzitter. Hij was nauw betrokken bij Gelre, het overkoepelend orgaan van de historie van Gelderland. Hij kende veel besturen uit de regio en er kwamen veel contacten uit voort. Om niet ruilden we onze bladen en eenmaal per jaar kwamen we om beurten bij elkaar. Tweemaal organiseerden wij zo'n regiocontactdag: op en rond het landgoed Tongeren, met als rustplaats Le Chevalierschool, en buurtschap Oosterhof met kerk, klooster, begraafplaats en pastorie te Vaassen.

Er werd een oproep gedaan om oude films te leen te geven. Ze werden op video gezet door Henny van Meekeren. Daarna gingen ze terug naar de eigenaar. Er werd afgesproken dat het vertoningsrecht lag bij Ampt Epe en dat de video's eigendom waren van het Ampt. Het werd een doorslaand succes. De zalen in de dorpen puilden uit. Het was heel leuk om tussen het publiek te zitten en het commentaar te horen als men zichzelf, familie of gebouwen herkenden. Vaak in smeug dialect.

De doelstelling van het Ampt Epe werd nog eens benadrukt. Duidelijk werd gesteld dat het niet een Eperse aangelegenheid was, maar alle dorpen van de gemeente betrof. Door het jaar heen hadden we achtereenvolgens de ledenjaarvergadering met lezing, een filmavond en een excursie naar een historische plaats of object, telkens in een andere plaats. Ook verleenden we medewerking aan de Open Monumentendag.

Inmiddels werd ik redacteur van het blad. Ik genoot van de contacten met de

schrijvers van de stukken. Ter gelegenheid van het 100e nummer maakte ik een register van tot dan toe verschenen artikelen. In 1986 werd ik opgenomen in het bestuur. Omdat we geen eigen gebouw hadden, vergaderden we om beurten bij een van de bestuursleden.

Het aantal leden schommelde om de 300-320. We hadden geen afdeling genealogie. We hadden de mankracht daarvoor niet in huis. Enkele leden stelden voor om verhalen over oude gebruiken, plaatsen en gebeurtenissen te laten vertellen door oude plaatsgenoten en op te schrijven in ons blad. Ondanks het enthousiasme van onder andere Jan Kreffer is het niet goed van de grond gekomen. Wat wel succes had, was de folder die voornoemde Jan Kreffer maakte en tekende en die we overal bij openbare gebouwen legden.

In 1988 legde W. van Putten zijn functie neer en werd ik secretaris. Het bestuur bestond toen uit: W. Terwel, voorzitter, D. te Riele, secretaris, M. Endendijk, penningmeester, leden J. Kreffer en F. Zandstra.

We kregen er enthousiaste leden bij. Ze publiceerden regelmatig in vervolgdelen in ons boekje.

Vanuit de regio werd er gesproken om de archieven van Hattem, Heerde en Epe samen te voegen. Maar o! welke plaats kreeg het regioarchief toebedeeld? Ik heb nog net meegemaakt dat Epe als beste plek aangewezen werd. Ook de nieuwbouw van Hagedoorns Plaatse, de museumboerderij, werd in die tijd besloten. Ampt Epe zou dan eindelijk een eigen vergaderplaats krijgen.

In 1999 stierf volkomen onverwacht de voorzitter Wim Terwel. Op de daaropvolgende ledenjaarvergadering werd Jan Kreffer door het bestuur voorgedragen en in de vergadering benoemd als voorzitter. Hij gaf wel te kennen dat hij niet voor lange tijd beschikbaar was. Het omvangrijke Terwel-archief werd overgedragen aan Ampt Epe. In het bestuur werd besloten om een herdenkingsboek uit te geven met door Willem door de jaren heen gepubliceerde korte geschiedenisonderwerpen. In de daaropvolgende jaarvergadering werd het eerste exemplaar uitgereikt aan mevrouw Terwel en haar beide dochters.

In 2002 volgde Evert de Jonge Jan Kreffer op als voorzitter. Jan werd benoemd tot erelid.

In 2004 nam ik het besluit te verhuizen naar Nijmegen. Er kwam voor mij een eind aan een fijne tijd als bestuurslid van Ampt Epe. Niet aan mijn lidmaatschap. In de ledenjaarvergadering nam ik afscheid en werd benoemd tot erelid. Ik ontvang het blad iedere keer met veel plezier. Het vernieuwde käft met het wapen ziet er goed uit. En de artikelen zijn interessant.

Vijftig jaar Ampt Epe: op naar de honderd! Ik ben er trots op dat ik 27 jaar heb mogen meelopen.

In de ledenvergadering van 18 november 2004 nam Dorry afscheid als bestuurslid.

EPE UIT ENKELE OUDE STANDAARD-WERKEN 1)

P.E. Berkhout

Om de vroegere toestand van Epe in verschillende tijdperken na te gaan, is het wel interessant de standaardwerken over plaatselijke beschrijving uit die tijden eens op te slaan en te vergelijken. Zie hier de authentieke gegevens uit:

Hedendaagsche Historie, of Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden, derde deel. Vervattende de beschryving der Provincie Gelderland. Amsterdam, 1741, blz. 503-505

'Eepe is een braaf Dorp, een weinig bezuiden Heerde gelegen. De Gereformeerde Kerk wordt 'er door éénen Predikant bediend. Zy is vry oud. Men ziet 'er nog veel duifsteen aan. Zy heeft eenen spitsen Tooren, een gedeelte van welken, door het onweêr neergeslagen zynde, sedert wederom opgebouwd is. Het getal der Gereformeerde Ledemaaten in Eepe en deszelfs Buurschappen, wordt op omtrent vierhonderd en vyf en twintig gerekend. Roomschegezinden zyn 'er omtrent vyf en twintig Huisgezinnen. Men geneert 'er zig met den Landbouw, en het weiden van Schaapen. In 't byzonder wast 'er veel Hop om Eepe. Ook stonden 'er, in 't jaar 1736, zes Papiermolens. By het Dorp, staat een nieuw Heerenhuis, gestigt of herbouwd door zekeren Heer Domselaar, Amsterdamsch' Koopman. Het draagt den naam van *Kwikborn* en is al van ouds als een Leen van 't Vorstendom bekend geweest, wordende thans bezeten by den Heer Persoon, Burgemeester van Deventer. Onder het Schoutamt van Eepe, behooren de Dorpen Vaassen en Oen.

Vaassen of *Vaaze* legt een groot uur gaans ten Zuidoosten van Eepe. Het is een lang Dorp, zig vertoonende als eene straat, ter wederzyde met Huizen betimmerd, van welken 'er eenigen met pannen gedekt zyn. De Kerk is oud. Men ziet 'er veel duifsteen aan. Zy wordt door éénen Predikant bediend. Om de Kerk is een deftig Kerkhof. Aan de eene zyde van Vaassen, loopen verscheiden' Waterbeekjes, die eenige Papiermolens aan 't gaan helpen. Zy ontspringen uit de hooge *Veeluwe*. Het getal der Papiermolens, onder Vaassen, beliep, in 't jaar 1736, al twintig. Digt by Vaassen, aan de Grift, staat het oud Heerenhuis Raai.

Oen legt een groot half uur beoosten Vaassen, tusschen twee loopende Watertjes. Het Dorp is ruim honderd Huizen groot. In en om het zelve, heeft men vry wat geboomte, en zeer goed bouwland. De Gereformeerde Kerk, die door éénen Predikant bediend wordt, is redelyk groot; doch heeft een klein Toorentje. Even buiten Oen, stondt wel eer een Klooster, dat aan de H. Maria van Nazaret gewyd was. Het werdt, met al wat 'er toebehoorde, in de voorgaande eeuw, voor vyftig duizend guldens verkogt. Een gedeelte van 't Gebouw wordt sedert tot eene Brouwery gebruikt.

Onder het Schoutampt van Eepe behooren ook de buurten Gortel, Niersen, Oosterend, Wissen, Tongeren en verscheiden' anderen.

Gortel legt aan een fraai Bosch, het *Gorteler Bosch* genaamd. *Niersen* is eene geringe Buurt, in eenen vermaakelyken Oord gelegen. *Oosterend* is digt by Oen; *Wissen* by Eepe aan het Wissensche Bosch. Deeze buurt is wel vyftig Huizen groot. *Tongeren*

Gelderland (zie noot 2)

heeft niet meer dan zeven Huizen. Tusschen Wissen en Tongeren, zyn verscheiden' Papiermolens. Hier omtrent zyn twee Heerenhuizen, *Kannenberg* en *Oosterhuizen* genaamd. *Kannenberg* is een zeer oud Gebouw, gestigt door den Gelderschen Veldoverste Marten van Rossem, wiens beeld men nog in den Voorgevel ziet, en wiens Bekkeneel alhier bewaard wordt. Het is een pragtig Slot, met twee vierkante Toorens, die ieder op de spits met eenen geslooten Appel versierd zyn. Het behoort aan den Heere **BARON VAN IJZENDOORN VAN BLOIS**.

De Roomschegezinde *Statie* van Vaassen en Kannenberg wordt door eenen weereldlyke Priester bediend. Eertyds verrigte hy den dienst op het Huis Kannenberg; doch zulks, door 's Lands Staaten, verboden zynde, geschiedt de zelve nu in het Huis *Oosterhuizen*; 't welk eertyds een Klooster, naderhand een Heerenhuis geweest is, en nu tot eene Roomsche Kerk gebruikt wordt.

Ter zyde van dit Oosterhuizen staat een Kopermolen. Men rekent, dat 'er, in 't gantsche Schoutampt van Eepe, met de Dorpen Vaassen en Oen, omtrent zeven honderd Huizen gevonden worden.'

Geographische beschryving van de Provincie van Gelderland, Amsterdam, 1772.

De desbetreffende tekst hieruit vindt men reeds opgenomen in de eerste aflevering van ons Mededelingenblad 'Ampt Epe', blz. 10-11, welke duidelijk (soms

152 EENRUM, EENSCHOLT, EENUM, enz.

EENRUM, eene der Heerlijkheden, behoorende aan den Heer G. BARON ALBERDA DYKSTERHUIS, gelègen ten Zuiden van *Pietersbuuren*, in de *Grøninger-Ommelanden*. Het Dorp *Eenum* is een der aanzienlijksten in dien Oord. De Kerk pronkt met een hoogen Tooren, die voor de Schippers, welke over de *Wadden* vaaren, ten baake strekt. In dit Dorp houdt de Kلاسفis van *Marne* hare vergadering.

EENSCHOLT of **ENSCHOT**, een *Brabandsch* Dorp, in de *Meijerij* van 's *Hertogenbosch*, behoorende onder het Kwartier van *Oosterwijk*. In de schatting van 1574, lastte dit Dorp, 322 gulden 19 stuivers en 9 penningen. — Het getal der Huizen word begroot op 59.

EENUM, een klein Dorp in de *Grøninger-Ommelanden*, ten Noorden van *Herduin*, waarvan de Heerlijkheid behoort aan het Huis *Alberda*, ter onderscheiding van een ander van dien naam, bekend bij den toetsam van *Alberda-Eenum*.

EPE, een Dorp in *Gelderland*, onder het Kwartier van *Arnhem*. In de schatting van het Jaar 1574, lastte *Eepe* 904 guldens, 12 stuivers en 3 penningen. Onder het Schoutsampt van *Eepe* zijn mede onderhoorig de Dorpen *Oen* en *Vaasen*. De Gereformeerde Kerk aldaar word door één Predikant bediend. De Kerk is vrij oud; zij heeft eenen spitsen Tooren, waar van een gedeelte, door het onweder afgeslagen, naderhand weder opgebouwd is. Het getal der Gereformeerde Ledemaaten, in het Dorp en deszelfs Buurtschappen, word op ruim vierhonderd begroot. Van de Roomschegezinden, zijn 'er omtrent vijftientig Huisgezinnen. De bewooners deezes Dorps geneeren zig meest met den Landbouw, en het weiden van Schaapen. Ook groeit 'er veel Hop. 'Er zijn vijf of zes Papiermolens.

EERBOSCH, ten tijde van *VAN DER HOUVE*, een Slot of adellijk Huis, in *Gelderland*, te *Dieters*, in 't Rijk van *Nymegen*.

Pag. 152 van deel 13 over EEPE

zes Dorps geneeren zig meest met den Landbouw, en het weiden van Schaapen. Ook groeit er veel Hop. Er zijn vijf of zes Papiermolens.' (Ook alweer een gedeeltelijk uittreksel van het vorige, met bijwerking!)

A.J. van der Aa, Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, Gorinchem, Noorduyt, deel 4, 1843 (volledig overgenomen)

'EPE bevat de dorpen Epe, Oene en Vaassen, alsmede de daartoe behoorende buurschappen de Brink, Broek, Dijkerrot, Dijkhuizen, Achter-Enk, Emster-Enk, Wester-Enk, Gortel, Over-de-Grift, Horsthoekerrot, Hegge, laarstraat, Lohuizen, Norel, Ooster-Oen, Schaveren, Tongeren, Vemde, Westendorp, Wissel of Wijsel en Zuuk, benevens het adellijk huis Kannenburg.

Zij telt 877 huizen, bewoond door 1129 huisgezinnen (5900 inwoners), die meest hun bestaan vinden in den landbouw en zich ook veel op de schapenweiderij toelleggen, terwijl men er vroeger ook veel hop plagt te teelen. Voorts heeft men in dee gemeente 24 papiermolens, van welke 9 onder het dorp Epe en 15 onder Vaassen, 2 kopermolens, 1 te Epe en 1 te Vaassen, van welke die te Epe een stel cylinders of eene pletmachine, eene staventrekkerij en eene centenknipperij, en die te Vaassen eene pletterij, doch van mindere zwaarte, hebben.

De Hervormden, die hier ongeveer 5000 in getal zijn, maken de gem. van Epe, Oene en Vaassen uit, welke ieder eene kerk hebben. De R.K. van welke men er bijna 800 aantreft, maken de stat. van Vaassen en Epe uit.

woordelijk) is gebaseerd op bovengenoemd werk, maar bijgewerkt en thans alfabetisch geordend bin-nen groepen van steden, dorpen, heerlijkheden, buurschappen, kastelen, enz. **Kok, J., Vaderlandsch Geschied-, Aardrijks-, Geslacht- en Staatkundig Woordenboek, Amsterdam, 1780-1799**

In deel 13 lezen we:

'EEPE, een Dorp in *Gelderland*, onder het Kwartier van *Arnhem*. In de schatting van het Jaar 1574, lastte *Eepe* 904 guldens, 12 stuivers en 3 penningen. Onder het Schoutsampt van *Eepe* zijn mede onderhoorig de Dorpen *Oen* en *Vaasen*. De Gereformeerde Kerk aldaar word door één Predikant bediend. De Kerk is vrij oud; zij heeft eenen spitsen Tooren, waar van een gedeelte, door het onweder afgeslagen, naderhand weder opgebouwd is. Het geval der Gereformeerde Ledemaaten, in het Dorp en deszelfs Buurtschappen, word op ruim vierhonderd begroot. Van de Roomschegezinden, zijn 'er omtrent vijftientig Huisgezinnen. De bewooners dee-

Men heeft in deze gemeente 4 scholen, als: ééne te Epe, ééne te Oene, ééne te Vaassen en eene buurtschool aan den Emster-Enk, onder Epe, voor weinige jaren gebouwd, welke gezamenlijk gemiddeld door 700 leerlingen bezocht worden.

Het dorp Epe, ook Eep genaamd, ligt 8u. N. van Arnhem, 2½ u.N. van Apeldoorn, aan het Griftkanaal, waar langs hier veel doortogt is. Men telt er, in de kom van het dorp, 84 huizen en 5t30 inwoners en met de daartoe behoorende buurschappen Lohuizen, Wissel, Gortel, Schaveren, Achter-Enk, Norel, Vemde, Dijkhuizen, Emster-Enk, Over-de-Grift, de Brink, Westendorp, Laarstraat en Zuuk, 502 huizen en 3300 inwoners.

De Hervormden, die hier ongeveer 3000 in getal zijn, maken eene gem. uit, welke tot de klass. van Harderwijk, ring van Hattem behoort. De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Ludolphus Porke of Pijk, die in 1592 herwaarts kwam en in 1598 is afgezet, omdat hij de leer van den Heidelbergischen Catechismus niet wilde onderteekenen. Het beroep geschiedt door den kerkeraad. De kerk, een vrij oud en groot gebouw, waaraan men veel duifsteen ziet, was vóór de Reformatie aan den H.Martinus toegewijd. Zij kreeg destijds eenen Pastoor op de benoeming van den Vorst van Gelderland. Er was slechts ééne kerkdienst, waarvan de Bedienaar gehouden was alle feestdagen en Zaturdagen de eerste mis-sen te lezen.

Ook waren er nog de vier volgende vikarijen, als: de vikarij van het H.Kruis, welke ter benoeming van den Pastoor en van de Kerkmeesters plagt te staan; die van Onze Lieve Vrouwe, waarvan de Dompelaren het regt van vergeving hadden; die van den H.Antonius, welke door den Pastoor en de broederschap van den H.Antonius vergeven werd; en die van de H.Catharina, welke in 1671 ter begeving stond van den Heer van Keppel.

De kerk is van een fraai orgel en eenen spitsen tooren voorzien. Ook heeft men er eenen steenen doopvont, welke echter niet gebruikt wordt.

De dorpsschool wordt gemiddeld door 230 leerlingen bezocht.

Er zijn nog een distributiekantoor voor de brievenposterij, en een Departement der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, dat den 20 Augustus 1820 is opgericht en 10 leden telt.

A.J. van der Aa

De kermis te Epe valt in den derden Woensdag en Donderdag in September.

Epe was gedurende ettelijke jaren de woonplaats eener schrijfster, welke grooten roem onder hare landgenooten verwierf, Elizabeth Post, echtgenoote van den Predikant Overdorp. De gevoelige en godsdienstige schrijfster, welke hier, in 1812, na langdurig lijden overleed, rust, volgens haar verlangen, op het naburige landgoed Tongeren, waar nog dikwerf hare eenvoudige grafstede door den eenzamen wandelaar bezocht wordt. Van Epe vinden wij gewag gemaakt in 1410, toen Gijsbert van Mekeren en zijne huisvrouw geregelijk opdragt deden ten behoeve van des Hertogs van het erf Op-Hinkel, gelegen in het kerspel van Epe, buurs. Emst.

Nog in het jaar 1712 moest een gewapende magt, op last van het Hof, naar het Gortelsche Bosch, onder Epe, trekken, om zich van de daar verscholen Heidenen meester te maken. Eerst in het midden dier eeuw schijnen de Heidenen deze oorden van hunne tegenwoordigheid verlost te hebben.

Het wapen dezer gemeente bestaat uit een schild van azuur, beladen met een hert, staande op een terras en omgeven van eenen krans van eikenloof, alles van goud.' (Dit overzicht is iets degelijker en uitvoeriger dan wat in de vorige standaardwerken over Epe gaven, en toont de groei van het dorp, PEB.)

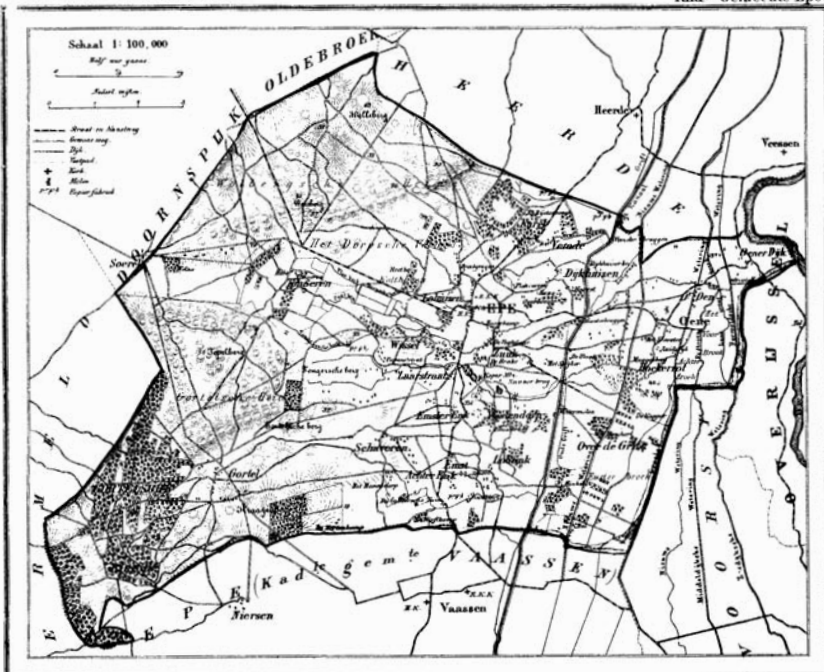

NOTEN

- 1) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nrs. 17 en 18, april en oktober 1969
- 2) Gelderland, verbeeld door eene zittende vrouw, die, ten teken van Oppermagt, een' Scepter en het Wapen der Provincie in haare regterhand houdt, en de Hertogs- en Graaven-Kroon van Gelder en Zutphen op de schoot heeft, wordt verzeld van een' gewapend' Ridder, de Ridderschap, en van eene Vrouw met een Muurkroon op 't hoofd, en eene Grondtekening eener Stad in de hand, de Stemmende Steden der Provincie verbeeldende. De Wapens der dertien Stemmende Steden, in drie Kwartieren verdeeld, worden, by die van Kuilenburg en Buuren, door twee Kindertjes, aan een' praalzuil vastgemaakt. Op de Voorground ziet men eenige Geldersche Waaren, Kooren, Tabak, Papier enz. een kindje met de Kaart der Provincie, en het Zinnebeeld der Geldersche Rivieren. In 't verschiep stroomt de Waal voorby de Stad NYMEGEN.

PROVINCIE GELDERLAND.

GEMEENTE EPE N°1.
Kad. Gemeente Epe.

Kadastrale
kaart van
Epe

Gemeente Epe e.a. 65648 Banders. 7100 Inwoners.

ONDERSCHIEDING VOOR VAASSENSE DORPSDOKTER *)

W. Terwel

Op 26 november 1828 komt er bij de Eper burgemeester een schrijven binnen van de districtscommissaris van Over- en Middenveluwe, J.A.J. Sloet. In deze brief, gedateerd Voorst 20 november 1828, deelt de districtscommissaris mee 'dat het den koning heeft behaagd bij hoogst des zelfs besluit van 10 mei aan de Heer J.C. Drost, heelmeeester te Vaassen, ter belooning voor belangloozen ijver ter bevoor- ring van de koepokinenting in 1826 nevensgaande gouden medaille te vereeren.' De burgemeester wordt uitgenodigd de medaille 'op de meest vereerende wijze' aan de belanghebbende te overhandigen en de goede ontvangst te berichten. Het heeft dus nogal geduurd voordat de 'belangloze ijver' uit 1826 beloond is.

Vaassen den 30. 9^{br} 1828

Weldede Gestang Heer!

*Ik betuige u mijnen hartelijken dank
voor de spoedige overzending van den gouden
medaille van den jaer 1826. —*

*Ik belove uigst: met alle gelegen Leid.
dat ik zal trachten, zoo wel den Burger
als den behoeftigen te zullen aanspooren
tot de zoo nuttige Koepokinenting. —*

*J. C. Drost
Heelmeeester.*

Scan van de brief van de dokter

Dokter Drost kan dan ook in zijn bedankbrief niet nalaten hier nog eens fijntjes op te zinspelen. Ook kunnen wij uit die brief afleiden dat hij een burger niet tot de behoeftigen rekent.

Dorpsstraat te Vaassen – met links de woning van Hendriks, rechts de woning van dokter Duit (collectie Frans Schumacher)

Dokter Drost is ook de bouwer geweest van het pand Dorpsstraat 89. Dit woonhuis met praktijkruimte werd door hem in 1830 gebouwd en bewoond tot 1844. Veel artsen hebben sindsdien op die plek hun praktijk uitgeoefend. Thans zijn dit de artsen G.O. van Nieuwenhuyzen, D. de Reus en H.W. de Reus-de Lugt. Door de vele verbouwingen die het pand sinds 1830 heeft ondergaan, is er van de oorspronkelijke gedaante niets meer terug te vinden.

Bron: Gemeentearchief Epe, ingekomen stukken 1828

NOOT

*) Dit artikel is eerder verschenen in *Ampt Epe*, nr. 100, oktober 1992.

DE PRINS BERNHARDTOREN *)

C. Kleijn-Witteveen

Vertel eens wat over vroeger, bijvoorbeeld over de Prins Bernhardtoren, zei Ampt Epe in een folder. Daardoor voelde ik mij wel aangesproken, want mijn man had die toren gebouwd en samen hebben wij tot 1963 de toren, het restaurant, hotel en speeltuin gedreven.

Het was op de Vlijtweg (de tegenwoordige Officiersweg) begonnen. Daar woonde ik bij mijn ouders vlak bij de molen 'De Vlijt', die eerst een korenmolen en later een houtzaagmolen was en omstreeks 1924 zijn wieken had verloren. Er is toen een uitkijktoren van gemaakt. Voor 10 cent mocht je naar boven.

Mijn man kwam oorspronkelijk uit Zaandijk en belandde via Delft in Epe als timmerman. Al heel snel begon hij voor zichzelf een aannemingsbedrijf. Wij trouwden in 1932 en gingen ook aan de Vlijtweg wonen, met achter ons huis de timmermanswerkplaats. Ik herinner mij nog dat in dat jaar het 'Hof van Gelre', waarvan mijn man de bouw had aangenomen, werd opgeleverd. De heer en mevrouw Teune dreven het bedrijf.

De afbeelding 'Molen de Vlijt' komt uit de collectie van Gert van den Esschert, de Prins Bernhardtoren uit die van Frans Schumacher.

Toen mijn man daar aan de Vlijtweg zag hoe populair die uitkijktoren op de oude molen was, zei hij: 'Dat loopt daar goed, zo iets zouden wij ook moeten doen: een uitkijktoren bouwen met een ruimte voor koffie, thee en limonade.' Hij ging zitten tekenen, had duidelijke ideeën, maar kon ze niet volledig op papier krijgen. Geholpen door een neef in Groningen kwam er een prachtige bouwtekening van een toren, met bedrijfs- en woonruimte. Voor ons huwelijk had mijn man een stuk grond gekocht aan de Dellenweg bij het Norelbos: daar zou de toren moeten komen.

In 1937 werd met de bouw begonnen. In datzelfde jaar trouwde prinses Juliana met prins Bernhard. Omdat er in Apeldoorn een Julianatoren was, wilden wij de onze Prins Bernhardtoren noemen. Daar

moest natuurlijk wel toestemming voor worden gevraagd en die kregen wij. Op 21 mei 1938 werd de toren geopend. In het *Nieuws- en Advertentieblad voor Epe en Omstreken* van 25 mei 1938 lezen wij:

Er was groote belangstelling, ondanks het winderige weer, dat het verblijf op de toren minder aangenaam maakte. Maar het schitterende uitzicht dat men boven van den toren heeft vergoedt veel. Wanneer men de bijna 100 treden heeft beklommen, hetgeen door de vijf ommegangen, waar men zoo nodig even kan uitblazen, zeer gemakkelijk wordt gemaakt, is men 20 meter boven de omgeving en kan men genieten van een prachtig panorama.

Mijn man had alles gebouwd met de bedoeling om het te verkopen, maar uiteindelijk besloten wij er zelf te gaan wonen en werken. Al gauw kwamen er buiten een wip en een schommel, en na verloop van tijd was er een complete speeltuin. Tijdens de oorlog moest de naam verdwijnen en mijn man heeft er toen een plank overheen gespijkerd. De laatste oorlogswinter werd regelmatig school bij ons gehouden. De zesde klas van de Dorpsschool, waar onze dochter in zat, kreeg dan les, omdat de school door de Duitsers was gevorderd en er van normale schoolgang geen sprake meer was. Ook de toren werd bezet. Wij konden wel in ons huis blijven wonen; die winter trokken de heer en mevrouw Teune bij ons in, omdat het 'Hof van Gelre' gevorderd was.

Na de oorlog hebben wij tweemaal flink uitgebreid. Terwijl wij voorheen enkele kamers zonder pension verhuurden, hadden wij na de laatste verbouwing een hotel met twaalf kamers. De speeltuin was erg populair bij de kinderen en veel Epenaren van nu, die boven de veertig zijn, zullen er wel een herinnering aan hebben.

Er werden schoolreisjes naar de Prins Bernhardtoren gemaakt. De eerste drie klassen van de Wisselse school bijvoorbeeld deden dat jaren achtereen, evenals de Buurtvereniging Wissel-Tongeren. Op boerenwagens met paard, vaak ook versierd, trokken de kinderen en begeleiders naar de speeltuin. Voor kinderen in die tijd was het een groot vermaak en natuurlijk hoorde er een glaasje ranja bij.

Prins Bernhardtoren

Dagjesmensen kwamen ook van verder weg, veel uit Zwolle en Kampen. Vakantiegasten waren er uit het hele land.

Na 25 jaar viel het ons door allerlei omstandigheden zwaar om het bedrijf voort te zetten en in mei 1963 hielden wij ermee op. Wij zochten iemand die de zaak wilde pachten en voortzetten, en dat lukte ook wel, maar de eerste pachter wilde in de winter niet open blijven. De speeltuin werd voorgoed gesloten en met wisselingen van huurders raakte alles steeds meer in verval.

Uiteindelijk besloot mijn man in 1969 er een punt achter te zetten en de zaak af te breken. Het slopersbedrijf Mouw uit Garderen zorgde voor de afbraak, op de toren na; deze werd door het bedrijf J. Roeterdink uit Rijssen met springstof omver gehaald. De Torenweg doet nu alleen nog denken aan wat daar eens heeft gestaan.

NOOT

*) Dit artikel is verschenen in nr. 103 van *Ampt Epe*, naar aanleiding van een oproep in ons 100^e nummer van *Ampt Epe*. De leden werd verzocht de pen eens ter hand te nemen en iets te schrijven over 'vroeger'. Ook werd de gelegenheid geboden om het verhaal te vertellen aan iemand die het dan aan het papier zou toevertrouwen. Aan het geheel was ook een prijs verbonden. De jury, bestaande uit de heren H. Gossink en A. Vreugdenhil, was unaniem van mening dat het verhaal 'De Prins Bernhardtoren' als beste uit de bus kwam. Het verhaal werd verteld aan J.C. Kreffer, die het opschreef.

Leuk doorkijkje naar het koets-huis bij de pastorie op de Oosterhof, excursie mei 2006 (met dank aan Lia Obee)